

Yhteiskunta muuttuu, muuttuuko katsomuskasvatus?

– Turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä katsomuskasvatuksesta

Reeta Laakso

Pro gradu -tutkielma

Uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurien ja taiteiden tutkimuksen laitos

LAAKSO, REETA: Yhteiskunta muuttuu, muuttuuko katsomuskasvatus? –
Turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä
katsomuskasvatuksesta

Pro gradu -tutkielma, 63 s., 5 liites.

Uskontotiede

Toukokuu 2018

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä päiväkodissa tapahtuvasta katsomuskasvatuksesta. Tutkielman tarkoituksena on kartoittaa varhaiskasvatuksessa tapahtuvan katsomuskasvatuksen tilannetta sen toteuttajien eli päiväkotihenkilökunnan näkökulmasta. Tutkielman aihevalintaan on vaikuttanut varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksesta mediassa käyty keskustelu sekä tutkielman tekijän omakohtaiset kokemukset aiheen haasteista. Kyselylomakkeeseen vastasi 81 päiväkotityöntekijää kahdeksasta eri päiväkodista. Kaikki osallistuneet päiväkodit ovat Turun kaupungin alaisuudessa toimivia päiväkoteja.

Teoreettis-metodologiselta lähtökohdaltaan tutkielma on uskontososiologinen, jolloin keskiössä on yksilö ja hänen käsityksensä tutkittavasta aiheesta sekä yhteiskunnan vaikutus näiden käsitysten syntyyn. Kyselylomakkeesta saatua aineistoa avaan tutkielmassa käyttäen apunani sisällönanalyysia. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat käsitteet käsitys, globalisaatio, sekularisaatio ja monikulttuurisuus.

Tutkielma osoittaa, että yhteiskunnan muutokset, globalisaatio, sekularisaatio ja monikulttuurisuus, vaikuttavat päiväkodin katsomuskasvatukseen. Vaikutukset ovat sekä myönteisiä että kielteisiä. Tutkielma osoittaa myös, että katsomuskasvatus käsitteenä ymmärretään usein päiväkotityöntekijöiden keskuudessa melko suppeasti. Monen kohdalla katsomuskasvatus tarkoittaa pelkkää uskontokasvatusta.

Tutkielman pohjalta voidaan päätellä, että yhteiskunnan muuttuessa myös siihen kuuluvien instituutioiden tulisi mukautua muutoksiin. Tutkielman näkökulma ja tulokset antavat uuden näkökulman siihen, miten päiväkotien katsomuskasvatus ja sen toteuttajat sopeutuvat muuttuvaan yhteiskuntaan ja miten yhteiskunta heidän mielestään vaikuttaa katsomuskasvatukseen.

Asiasanat: katsomuskasvatus, varhaiskasvatus, käsitys, globalisaatio, sekularisaatio, monikulttuurisuus, Turku, uskontososiologia, uskontotiede

1 JOHDANTO.....	1
2 KATSOMUSKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	4
2.1 Varhaiskasvatus.....	4
2.1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
2.1.2 Päivähoidon katsomuskasvatusta koskevat lait ja asetukset.....	7
2.2 Moniammatillinen kasvattajayhteisö.....	8
2.3 Varhaiskasvatuksen historia Suomessa.....	9
2.4 Uskonnollisesta kasvatuksesta katsomuskasvatukseen.....	11
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	17
3.1 Uskontososiologia.....	17
3.2 Globalisaatio ja moderni maailma.....	19
3.3 Sekularisaatio.....	21
3.4 Monikulttuurisuus.....	23
3.5 Käsitys käsitteenä.....	25
3.6 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka.....	27
3.7 Tutkimusmenetelmät.....	31
3.7.1 Kyselytutkimus.....	32
3.7.2 Sisällönanalyysi.....	32
4 KÄSITYKSIÄ KATSOMUSKASVATUKSESTA.....	33
4.1 Tavoitteet.....	33
4.1.1 Toteutusmuodot.....	36
4.1.2 Käytännön haasteet.....	39
4.2 Moderni maailma vs. Päiväkotimaailma.....	41
4.2.1 Perinteiden poistuminen.....	41
4.2.2 Arvojen muuttuminen.....	42
4.2.3 Levottomuus.....	44
4.2.4 Olemassa olevat vai olemattomat sekularisaation vaikutukset.....	46
4.3 Monikulttuurisuuden monet kasvot.....	49
4.3.1 Negatiivisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat.....	49
4.3.2 Neutraalisti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat.....	52
4.3.3 Positiivisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat.....	52
5 LOPPUPÄÄTELMÄT JA JATKOTUTKIMUS.....	53
LÄHTEET & LIITTEET.....	57

1 JOHDANTO

Tutkielmassani käsittelen turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä katsomuskasvatuksesta. Katsomuskasvatuksella tarkoitan varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa katsomuksellista ja uskonnollista opetusta. Pysin tuomaan ilmi, millaisia käsityksiä turkulaisilla päiväkotityöntekijöillä on katsomuskasvatuksesta ja mitä haasteita katsomuskasvatus mahdollisesti tuottaa.

Valitsin tutkimuskohteekseni turkulaiset päiväkotityöntekijät, sillä Turku on monikulttuurinen kaupunki, jonka väestö monipuolistuu jatkuvasti. On mielenkiintoista tutkia, miten yhteiskunnan muuttuminen vaikuttaa päiväkodin katsomuskasvatukseen ja päiväkotityöntekijöiden käsityksiin aiheesta. Uskon, että muutokset ovat parhaiten nähtävissä juuri Suomen suurimmissa kaupungeissa, joihin valitsemani Turku lukeutuu.

Tutkimuskohteekseni valitsin kunnallisia päiväkoteja. Tutkimukseeni osallistuneet päiväkodit edustavat samaa työnantajaa, Turun kaupunkia. Tämän ansiosta päiväkotien ja päiväkotityöntekijöiden lähtökohdat ovat tutkimuskohteillani melko yhtenevät, enkä joudu tutkimuksessani puntaroimaan eri taustoista tai hallinnosta johtuvaa eroavaisuutta. Tämä selkeyttää tutkimukseni tekoa ja tulosten analysointia.

Myös proseminarityöni käsitteli päiväkodissa tapahtuvaa katsomuskasvatusta. Tuolloin tutkimuskohteenani oli yksittäisen päiväkodin työntekijät. Tässä tutkielmassa koehenkilöitä on miltei kymmenkertainen määrä ja aineistonkeruumenetelmä on vaihtunut haastatteluista kyselylomakkeisiin. Kyselylomakkeisiin päädyin, jotta saisin yhdenmukaisen ja kattavan aineiston kaikilta tutkimukseen osallistuneilta.

Olen itse työskennellyt päiväkodissa ja tämän lisäksi ala on minulle tuttu läheisteni kautta. Omat ja heidän kokemuksensa ovat saaneet minut kiinnostumaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta katsomuskasvatuksesta. Uskon kokemuksestani olleen hyötyä ollessani tekemisissä päiväkotityöntekijöiden kanssa pro gradu

-tutkielmani merkeissä. Toisaalta olen joutunut myös pohtimaan omien kokemusteni johdosta heränneitä ennakkoluuloja ja ennakkokäsityksiä, ja näiden vaikutusta tutkielmani tekoon. Omassa taustassani on tutkielman teossa sekä vahvuutensa että heikkoutensa.

Tutkielmani lähtökohtana on uskontotieteen läheinen suhde uskonnonopetukseen. Katsomuskasvatusta on tutkittu kasvatustieteen alalla melko paljon, mutta uskontotieteelle aihe on harvinainen. Uskontotieteessä tutkitaan paljon kouluissa tapahtuvaa katsomuskasvatusta, mutta varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen tutkimus on harvinaista. Suomessa kaikilla lapsilla on nykyaikana mahdollisuus järjestettyyn varhaiskasvatukseen. Esiopetuksen muututtua pakolliseksi lapsi käy Suomessa vähintään yhden vuoden varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvassa toiminnassa ennen oppivelvollisuutensa alkamista. Uskon, että varhaiskasvatuksessa koetulla katsomuskasvatuksella on vaikutus lapsen asenteisiin uskontoa/katsomuksia myös varhaiskasvatusiän jälkeen. Varhaiskasvatuksen piirissä tapahtuva katsomuskasvatus ja sen toteutuminen on paljon kiinni sen toteuttajista eli varhaiskasvattajista. Ei ole siis yhdentekevää, mitä varhaiskasvattajamme ajattelevat katsomuksista ja katsomuskasvatuksesta.

Lähestymistapani tutkielmani tekoon on uskontososiloginen. Ihmisen, tässä tapauksessa päiväkotityöntekijän, käyttäytyminen ja siihen johtavien syiden selvittäminen on yksinkertaistettuna tutkielmani päämäärä. Avaavina käsitteinä käytän tutkielmassani globalisaation, sekularisaation ja monikulttuurisuuden käsitteitä. Näitä käsitteitä ja uskontososilogiaa avaan tarkemmin myöhemmin tutkielmassani.

Tutkimusmenetelmäni ovat kyselytutkimus ja sisällönanalyysi. Kyselytutkimuksen suoritin sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselylomakkeella (liite 1). Kyselylomakkeista saamani aineiston lajittelin sisällönanalyysin avulla helposti käsiteltäviin alaryhmiin.

Ajankohtaisuudestaan huolimatta päiväkotien katsomuskasvatusta on tutkittu yllättävän vähän. Enimmäkseen tutkimusta on tehty kasvatustieteen laitosten tai seurakuntien toimesta. Monikulttuurisuutta ja sen vaikutusta varhaiskasvatukseen

käsitteleviä tutkimuksia tehdään koko ajan enenevässä määrin. Esimerkkinä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perustama Monikulttuuriset lapset ja aikuiset (MUCCA) -tutkimushanke (Helsingin yliopiston Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen tutkimuskeskus). Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta ovat tutkineet runsaasti Helsingin yliopiston professori Arto Kallioniemi ja Tukholman yliopiston professori Arniika Kuusisto. Uskontotieteen ja uskontososialogian kentällä päiväkotien katsomuskasvatus on kuitenkin melko harvinainen tutkimuskohde.

Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön vuonna 2017. Vaikka käsittelen tutkielmassani enimmäkseen edeltävää varhaiskasvatussuunnitelmaa, on uuden suunnitelman julkaisu vaikuttanut tutkielmani tekoon. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma ja siinä julkaistu uudistettu ohjeistus katsomuskasvatukseen liittyen ovat jo itsessään todisteita siitä, että varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on ajankohtainen ja nyky-yhteiskunnan mukana muuttuva käsite.

Tutkielmani tutkimuskysymykset:

1. Mitä turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsitysten mukaan katsomuskasvatus on, mitkä ovat sen tavoitteet ja miten ne toteutetaan?
2. Kokevatko päiväkotityöntekijät ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten (globalisaatio, sekularisaatio ja monikulttuuristuminen) vaikuttavan päiväkodin katsomuskasvatuksen toteutumiseen? Ja jos, niin miksi ja miten?

2 Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus-käsite otettiin käyttöön Suomessa 1970-luvulla (Komiteanmietintö 1974: 15). Eri tutkijat määrittelevät varhaiskasvatuksen hieman eri tavalla. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan esimerkiksi kodin, päivähoiton ja esikoulun sisältämää kokonaisuutta, jotka toisiinsa vuorovaikuttaen pyrkivät 0–6-vuotiaiden lasten kokonaisvaltaiseen kasvattamiseen (Ojala 1993, 11-12). Kansainvälisen tiedekeskustelun mukaisesti varhaiskasvatus kattaa 0–8-vuotiaiden lasten kasvatuksen (Hujala 1996, 490).

Itse käytän tutkimuksessani kasvatustieteilijä Juhani Hytösen määritelmää, jonka mukaan varhaiskasvatus on kasvatusta, joka tapahtuu Suomessa ennen oppivelvollisuuden alkua (Hytönen 1984, 35). Määritelmä on melko vanha, muttei kuitenkaan vanhentunut. Olen päätenyt tähän määritelmään, sillä sen mukaan on yksinkertaisinta määritellä tutkimuskohteideni, päiväkotien, toiminta. Päiväkodeissa kasvatetaan ja hoidetaan 0–6-vuotiaita lapsia ennen suomalaisen yhteiskunnan määräämää oppivelvollisuuden alkua.

2.1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Turun kaupungin

varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista ohjaavat valtakunnallisesti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteina on yhdenmukaistaa kasvatusta koko maassa, lisätä kasvatusalan työntekijöiden ammatillista tietoisuutta ja luoda edellytyksiä kasvatuksen laadun kehittymiselle. (Vasu 2005, 1-7.)

Tutkimusaineistoa kerätessäni päiväkotien toimintaa ohjasi vuonna 2005 laadittu varhaiskasvatussuunnitelma. Vaikka varhaiskasvatussuunnitelma uudistettiin vuonna 2017, käsittelen tutkielmassani pääosin vuoden 2005 vasua. Olen päätenyt tekemään näin, sillä tutkimuksen aineistoa kerätessäni uusi varhaiskasvatussuunnitelma ei ollut vielä voimassa eikä näin ollen vaikuttanut

koehenkilöideni antamiin vastauksiin.

Vuoden 2005 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitetään varhaiskasvatuksen oleelliset pääkohdat, joiden lähtökohtana on lapsilähtöisyys (Vasu 2005, 15). Varhaiskasvatussuunnitelmaan vaikuttavat lapsuutta käsittelevät kehitysnäkemykset (Kronqvist 2012, 13). Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen nähdään ensisijaisena tavoitteena. Kokonaisvaltaisuudella viitataan lapsen fyysisen hyvinvoinnin ja perustarpeista huolehtimisen lisäksi myös henkiseen hyvinvointiin, johon lasketaan muun muassa lapsen kokemus arvostuksesta ja siitä, että hän tulee ryhmässään sekä kuulluksi että nähdyksi. Omien vanhempien ja päivähoitohenkilökunnan muodostamien turvallisten ihmissuhteiden lisäksi varhaiskasvatuksessa olennaista on lapsen tunne vertaisryhmäänsä kuulumisesta. (Vasu 2005, 15.)

Varhaiskasvatuksessa hoito, kasvatust ja opetus toimivat rinnakkain. Aihealueita painotetaan eri tavoin lapsen ikätasosta riippuen. Vuoden 2005 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot, joita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatio-käsitteen käytöllä pyritään korostamaan sitä, ettei sisältöjä ole tarkoitus opiskella koulunomaisesti. Sisällöllisten orientaatioiden avulla lapselle annetaan valmiuksia ja välineitä tutustua ympäröivään maailmaan. (Vasu 2005, 26.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet antaa suuntaviivat ja kehykset yhteiskunnassamme tapahtuvalle varhaiskasvatukselle. Kunnat rakentavat perusteiden pohjalta omaan paikkakuntaansa sopivimmat strategiset linjaukset, joiden pohjalta kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan. (Vasu 2005, 7.)

Turun kaupunki päivitti oman varhaiskasvatussuunnitelmansa vuonna 2013. Tarpeelliseksi päivitys nähtiin muun muassa hallinnossa tapahtuneiden muutosten takia. Vuonna 2013 varhaiskasvatust siirtyi Turussa sosiaali- ja terveystalan alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön osaksi. (Turun kaupungin vasu 2013, 2 – 3.)

Suunnitelmassa tuotiin ilmi muun muassa Turun kaupungin varhaiskasvatuksen

arvot, jotka pohjautuvat sivistystoimialan näkemyksiin. Arvoja ovat asiakaslähtöisyys, osaaminen ja luovuus, vastuullisuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus sekä kansainvälisyys. (Turun kaupungin vasu 2013, 4-5.) Oman tutkimukseni kannalta olennaisin arvo on kansainvälisyys ja sille suunnitelmassa annettu määritelmä. Varhaiskasvatuksessa kansainvälisyydellä tarkoitetaan Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2013) mukaan omien arvojen, kulttuurin ja perinteiden tuntemista. Tämän ohjenuoran mukaisesti toiminta perustuu suomalaiseen kulttuuriperintöön, jota rikastetaan kansainvälisyydellä. Oleellisina nähdään myös avoin ja suvaitseva ilmapiiri sekä kunnioitus asiakaskunnan erilaisia uskontoja kohtaan. (Turun kaupungin vasu 2013, 5.)

Toinen tutkimukseni kannalta olennainen huomio on Turun kaupungin varhaiskasvatuksessa esitetty lähestymistapa eli orientaatio koskien uskontoa ja elämäntapomusta. Turussa varhaiskasvattajia tukevat ja konsultoivat Kasvatusasian keskus ja paikallisseurakunnan työntekijät. Varhaiskasvatussuunnitelmassa yhteistyötä kuvataan seuraavasti:

Kasvatusasiain keskus järjestää kausittain uskontokasvatustaamuja ja uskontokasvatukseen liittyviä koulutuksia. Tilaisuuksien aiheet liittyvät uskontokasvatuksen sisältöihin, menetelmiin ja uskonnollisen moninaisuuden kysymyksiin päivähoitossa. Seurakuntien työntekijät vierailevat päivähoitoyksiköissä erityisesti kirkkovuoden suurimpien juhlien aikaan ja ovat varhaiskasvattajien tukena myös erilaisissa kriisitilanteissa. (Turun kaupungin vasu 2013, 21.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja kuntakohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien lisäksi jokainen päivähoitoyksikkö laatii omaan toimintaansa tarkemmin istuvan toimintasuunnitelman. Myös jokaisen yksittäisen lapsen kohdalla laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa oma varhaiskasvatussuunnitelma. (Turun kaupungin vasu 2013, 15.)

2.1.2 Päivähoidon katsomuskasvatusta koskevat lait ja asetukset

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksella on vahva lakiin

perustuva pohja ja historia. Laissa ei kuitenkaan määritellä, mitä katsomuskasvatuksella (lakitekstissä uskonnollinen kasvatusta) tarkoitetaan. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 10.) Laki määrittelee päivähoitossa näkyvät kasvatusalueet seuraavasti:

Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoitoon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Laki 304/83, 2a.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen ja sitä koskevien lakien pohjalla vaikuttavat kansainväliset lapsen oikeuksia käsittelevät sopimukset ja kansalliset säädökset. Varhaiskasvatuksessa vallitsevista arvoista olennaisin on lapsen ihmisarvo. (Kangasmaa et al. 2008, 36.) Tutkimukseni kannalta keskeisin lapsen oikeus on oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen.

Lasten päivähoitoa määrittelevän lain lisäksi varhaiskasvatuksessa vaikuttaa Päivähoidon kasvatustavoitekomitean vuonna 1980 laatima komiteamietintö, jossa katsomuskasvatuksen tavoitteet määriteltiin seuraavasti:

Lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä. Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin. Lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä. (1980, 146-148.)

Edellä mainitsemieni säädösten ajankohtaisuutta ja käyttökelpoisuutta nykyajan päivähoitossa on kyseenalaistettu. Erityisesti muista kulttuureista tulevien lasten vanhemmille kristinuskon keskeiseen sisältöön osalliseksi pääseminen kuulostaa vieraalta ja oman vakaumuksen vastaiselta. Komiteamietinnön (1980) puolustajat perustelevat kantaansa korkealla lapsikasteprisentilla ja uskonnonvapauskomitean määrittelemällä positiivisella uskonnonvapaudella. Lain mukaan jokaisella on oikeus jättäytyä pois uskonnollisista yhteisöistä, mutta toisaalta myös oikeus omaan vakaumukseen ja sen mukaiseen uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen. (Kalliala 2001, 169-170 ; Uskonnonvapauslaki 2003.)

2.2 Moniammatillinen kasvattajayhteisö

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset työskentelevät moniammatillisessa ja usein myös organisaatorajat ylittävissä työryhmissä ja -ympäristössä (Kupila 2012, 304.)

Päivähoitohenkilökuntaan kuuluvat hallinnolliset johtajat, ryhmävastuiset johtajat sekä lastentarhanopettajat sekä lastenhoitajat (nykyään koulutukseltaan lähihoitajat). Hallinnolliset johtajat erottuvat ryhmästä selkeimmin, sillä heidän työkuvaansa ei kuulu lapsiryhmätyö. Ryhmävastuisilla johtajilla toimenkuvaan sisältyy johtajan tehtävien ohella myös lapsiryhmätyö. (Hujala et al. 1998, 114 – 115.) Turun kaupungin päiväkodeissa toimii sekä hallinnollisia että ryhmävastuisia päiväkodinjohtajia.

Lastentarhaopettajien ja lastenhoitajien työn näkyvyys on päiväkotiympäristössä melko yhtenevä. Työtehtävät ovat osittain samat, mutta painotus ammattiryhmien välillä vaihtelee. Lastentarhaopettajille opetuksen ja hoidon suunnittelu sekä toteuttaminen kuuluvat päälimmäisiin työtehtäviin, kun taas lastenhoitajilla hoivatyö korostuu. Joissain päiväkodeissa työtehtävien jakautuminen saattaa tutkimusten mukaan osoittautua epäselvinä ja jopa epäoikeudenmukaisina sääntöinä. Työtehtävien määräytymisestä on päälimmäisenä vastuussa päiväkodinjohtaja. (Hujala et al. 1998, 115 – 116.)

Päiväkodin työntekijät toimivat työssään vahvasti toisiinsa kiinnittyneinä ja jakavat lasten kanssa työskennellessään yhteisen kasvatusvastuun. Moniammatillisen päiväkotiyhteisön vahvuuksia ovat kokonaisvaltainen ja laaja-alainen kasvatustyö, jonka mahdollistavat työntekijöiden erityisosaamisten huomioonottaminen, yhteisten päämäärien luominen sekä niiden toteuttaminen. (Kupila 2012, 304 – 305.)

Edellä kuvailemani päiväkodin moniammatillinen yhteistyö määritellään päiväkodin sisäiseksi moniammatillisuudeksi. Sisäisen moniammatillisuuden lisäksi päiväkotiyhteisöissä hyödynnetään myös ulkoista moniammatillisuutta. Tällaista toimintaa on päiväkodin yhteistyö muiden ammattiryhmien kanssa.

(Kupila 2012, 304.) Esimerkiksi turkulaisten varhaiskasvattajien yhteistyö Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kanssa voidaan määritellä ulkoiseksi moniammatillisuudeksi.

Monipuolinen ja kattava kasvatusyhteisö perustuu monenlaiseen asiantuntijuuteen. Eri taustaiset ja eri organisaatioihin kuuluvat jäsenet muodostavat toimivan yhteisön, kun varhaiskasvatukseen liittyvä ydintehtävä on yhteinen. (Kupila 2012, 305.)

2.3 Varhaiskasvatuksen historia Suomessa

Suomalainen varhaiskasvatus on saanut alkunsa saksalaisen aktiivisuuspedagogi Friedrich Fröbelin aatteiden innoittamana. Fröbelin kasvatusfilosofian keskeinen käsite on elämänyhteys, joko muodostuu luonnon, ihmisen ja Jumalan välisestä yhteenkuuluvuudesta. (Kallioniemi 2008, 9.) Fröbel kutsui lapsen kasvun ja aktiivisuuden kokonaisvaltaista kehittämistä ja tukemista ”kasvattavaksi ihmiskasvatukseksi”. Lastentarhan erityistehtäväksi hoivan ja leikin rinnalle hän asetti lasten sydämen ja mielen ohjaamisen ja johdattamisen ”elämän alkulähteille ja sen yhteyteen”. (Hänninen et al. 1986, 31 – 37.)

Fröbeliläisiin lastentarhoihin kiinnitti huomiota ensimmäisenä Sakari Topelius, joka kuvasi lastentarhaa ”ensimmäiseksi renkaaksi siinä sarjassa, joka alkaa koulusta ja asteittain vie yliopistoon” (Hänninen et al. 1986, 52). Uno Cygnaeus oli kuitenkin Suomessa ensimmäinen, joka laittoi varhaiskasvatustoiminnan käytäntöön. Cygnaeus tutustui Saksassa ollessaan fröbeliläisiin päiväkoteihin ja sisäisti opin mukaisen kasvatusfilosofian. Hänen mukaansa leikki oli lapselle psyykkisten ja fyysisten ulottuvuuksien ilmaisua. Aikakauteensa nähden melko radikaaleista varhaiskasvatusnäkemyksistä huolimatta Cygnaeus ei kuitenkaan nähnyt lastentarhoilla olevan päivähoidollista tehtävää. Olennaisempi tavoite oli hänen mielestään kouluun valmistaminen. (Salminen et al. 1986, 91 – 93.)

Ensimmäinen fröbeliläinen kansanlastentarha perustettiin vuonna 1888 Helsinkiin. Perustajana toimi Saksassa Pestalozzi-Fröbel-Hausissa lastentarhanopettajaksi valmistunut Hanna Rothman. Kansanlastentarhan perustana oli vähävaraisten

lasten ja perheiden auttaminen. (Kallioniemi 2008, 9.) Rothmanin kasvatusaatteen taustalla vaikuttivat fröbeliläisyyttä mukailleen rakkaus lapsiin ja henkilökohtainen uskonnollinen vakaumus (Hänninen et al. 1986, 61 – 62).

Rothman sai työkumppanikseen toisen lastentarhanopettajan, Elisabeth Alanderin. Rothmania ja Alanderia pidetään suomalaisen lastentarhatyön uranuurtajina. Lastentarhat olivat aluksi vaatimattomia, mutta vähitellen toiminta kehittyi. Hoitoaikoja pidennettiin ja lapsille järjestettiin mahdollisuus ruokailuun ja päiväuniin. Huomiotavaa on, että ilman päivähoitoa lapset jäivät, varsinkin kaupungeissa, vanhempiensa työpäivien ajaksi yksin. Rothman ja Alander halusivat järjestää kaduilla kulkeville lapsilaumoille kehittävämpää ajanvietettä ja turvallisen kasvuympäristön. (Hänninen et al. 1986, 68 – 73.)

Rothmanin ja Alanderin kasvatustoiminnan aatepohjana oli kristillinen etiikka, joka näkyi kasvatuksen kaikilla osa-alueilla. Lapset kasvatettiin erottamaan oikea väärästä, rakastamaan ja kunnioittamaan toisia ihmisiä ja olemaan rehellisiä, ahkeria sekä ystävällisiä. Kristillisen moraalin ja lähimmäisen rakkauden nähtiin olevan varhaiskasvatuksessa olennaisessa roolissa. (Hänninen et al. 1986, 86.) Fröbeliläiset opit eivät Suomessa jääneet pelkästään Rothmanin ja Alanderin toteuttamiksi. Vuodesta 1892 alkaen he alkoivat lastentarhatyön ohella kouluttaa myös uusia lastentarhanopettajia. Fröbeliläinen lastentarha-aate juurtuikin suomalaiseen yhteiskuntaan niin, ettei se idealtaan ja toteutustavoiltaan muuttunut melkein sataan vuoteen. (Kallioniemi 2008, 10 – 11.)

Ensimmäinen varhaiskasvatusta koskeva laki säädettiin vuonna 1973, jolloin kaikki päivähoitotoiminta tuli lain piiriin. Päivähoitoa ei enää pidetty vähäosaisten auttamistoimena, vaan kaikille kuuluvana sosiaalipalveluna. Lastentarhoja ja lastenseimiä ei enää eroteltu ja niitä alettiin kutsua yhteisellä nimellä, päiväkotia. Uudistukset herättivät keskustelua myös päivähoiton sisältöön ja tavoitteisiin liittyen. (Kallioniemi 2008, 10.)

2.4 Uskonnollisesta kasvatuksesta katsomuskasvatukseen

Päivähoitotoimintaa on toteutettu Suomessa jo 1800-luvun lopulta lähtien. Tästä huolimatta ensimmäinen päivähoitolaki säädettiin Suomessa vasta 1973. Laissa ei kuitenkaan eritelty päivähoidon kasvatustavoitteita. Siitä huolimatta kasvatustoiminnalla on alusta lähtien ollut omat tavoitteensa. Kuten edellä mainitsin, suomalainen varhaiskasvatus perustuu alun perin fröbeliläiseen kasvatustavoitteeseen. Fröbelin mukaan ihminen pyrkii elämässään luonnon tutkimiseen, ihmisen olemuksen tuntemiseen ja Jumalan ymmärtämiseen. Hänen mukaansa kasvatuksen tulisi edistää ja avustaa näiden pyrkimysten toteuttamisessa. Fröbeliläisen perinteen ansiosta katsomuskasvatus (alunperin ”uskonnollinen kasvatus”) on siis jo vanhastaan kuulunut päiväkotiperinteeseen. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 11 – 12.)

1930-luvulla päivähoito nähtiin kasvatuksellisenä tukena vanhemmille, jotka eivät itse syystä tai toisesta kyenneet selviytymään kunnolla tehtävästään kasvattajina. Tästä johtuen kristillisten arvojen opettaminen nähtiin varhaiskasvatuksessa lapsen juurien sekä oman kulttuurin ylläpitämisenä ja näin ollen vahvasti kasvatukseen kuuluvana osa-alueena. (Salminen 2001, 13.)

Varhaiskasvatustoiminnan alusta aina 1950-luvulle asti Suomessa on varhaiskasvatuksessa korostettu lapsen oman minän rakentumista ja sosiaalisia suhteita ja suhtautumistapaa muihin ihmisiin. Näiden tavoitteiden yläpuolelle asetettiin kuitenkin vielä yksi tavoite: lapsen turvallisuuden kokeminen Jumalan lapsena. Lasten kasvatuksessa Raamatun kertomuksilla oli opetuksineen vahva asemansa. Kasvatuksen ylimpänä tavoitteena nähtiin lapsen kasvattaminen hyväksi yhteiskunnan jäseneksi. Tällaista kasvatusta edesauttoivat ja määrittivät kristilliset opit ja käsitys ihmisestä. (Salminen 2001, 14 – 15.)

Kasvatustieteen ja psykologian kehityksen myötä lasten uskonnollista kehitystä alettiin tutkia 1950- ja 1960-luvuilla. Ensimmäistä kertaa nostettiin julkisesti esille myös uskontokasvatusta vastustavia tahoja. (Salminen 2001, 15.)

Ronald Goldman on 1960-luvun tunnetuimpia lasten uskonnollisen kehityksen tutkijoita (Salminen 2001, 15). Goldman kehitti oman uskonnollisen ajattelun kehitysteoriansa, jonka hän laati kehityspsykologi Jean Piaget'n vaiheteoriaa avuksi käyttäen. Goldmanin mukaan lapsen uskonnollisessa kehityksessä on kolme seuraavaa vaihetta:

1. Esioperationaalinen, joka nähdään intuitiivisen uskonnollisen ajattelun vaiheena. Jatkuu noin 7 – 8 ikävuoteen saakka.
2. Konkreettisen uskonnollisen ajattelun vaihe. Jatkuu 13 – 14 ikävuoteen saakka.
3. Abstraktin uskonnollisen ajattelun vaihe.

Abstraktin uskonnollisen ajattelun vaihe, eli kehityksen viimeinen porras, nähtiin varsinaisen uskonnollisen ajattelun alkamisajankohtana. (Goldman 1964, 47.)

Myös Suomessa tutkittiin 1960-luvulla lapsen henkistä kasvua. Lapsipsykologian asiantuntija Annika Takalan mukaan jo 4 – 6-vuotiaissa lapsissa voi havaita voimakasta uskonnollisten tunteiden heräämistä. Varhaiskasvatuksessa tuli ajan hengen mukaan korostaa lapsen oman, ainutlaatuisen persoonallisuuden kehittymistä. Kasvatuksen perimmäisenä tavoitteena oli ”minän toteutuminen”. 1950- ja 1960-luvuilla tutkittiin lapsen uskonnollista kehitystä ja ajattelua merkittävän paljon, ja ajan tutkimuksilla on vaikutuksensa yhä nykyaikanakin. (Salminen 2001, 16 – 17.)

Uskontokasvatuksen toteuttamiseen käytännössä uusia tutkimustuloksia hyödynnettiin melko hitaasti. Muutoksiin painostivat kuitenkin myös uskontokasvatuksen kohdalla teollistuminen ja siitä seurannut naisten työssäkäynnin lisääntyminen. Kasvatustietoisuuteen herättiin ja alettiin pohtia varhaiskasvatuksen määrällisten mahdollisuuksien lisäksi myös laadullisia ulottuvuuksia. (Salminen 2001, 19.)

1990-luvulla puhuttiin päivähoitossa uskonnollisen kasvatuksen sijaan uskontokasvatuksesta. Uskontokasvatuksen tavoitteena ei nähty vakaumukseen

ohjaamista. Se tehtävä kuului lapsen vanhemmille. Kasvatustavoitteissa noudatettiin vuonna 1980 laadittua komiteamietintöä, jossa korostettiin suomalaisen kulttuurin arvopohjaa ja henkisen elämän ajatuslinjoja. Arvopohjana kasvatuksessa nähtiin kristillinen usko, talonpoikais- ja työläiskulttuuri. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 13 – 17.)

Ensimmäistä kertaa suomalaisen varhaiskasvatuksen historiassa uskontokasvatus ja eettinen kasvatus asetettiin nyt rinnakkaisiksi kasvatusalueiksi. Ensimmäistä kertaa myös huomioitiin eettisellä kasvatuksella olevan muitakin lähtökohtia kuin kristinusko. Kristinuskon vaikutusta suomalaiseen kulttuuriin ja vallitsevaan ajatteluun pidettiin kuitenkin yhä merkittävimpanä. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 14.)

Suomalaiseen uskontokasvatukseen on alusta lähtien kuulunut ajatus siitä, että kristinuskon sisältö on muuttumaton ja annettu (Pellikka 2012, 151). 1980- ja 1990-luvuilla päivähoiton uskontokasvatus määriteltiin luonteeltaan yleiskristilliseksi ja ekumeeniseksi. Tällä tarkoitetaan niiden näkemysten korostamista, jotka ovat yhteisiä kaikille kristityille. Raamattu, monoteismi ja usko ylösnousemukseen mainitaan keskeisimpinä sisältöinä. Myös erilaiset, ei-uskonnolliset, maailmankatsomukset otetaan nyt huomioon mainitsemalla muutamia, joista esimerkkinä ateismi ja agnostismi. Leena Ahteenmäki-Pelkonen kehottaa kasvattajia kirjassaan tutustumaan erilaisten aatevirtausten historiaan. Tutustuminen erilaisiin näkemyksiin ja aatteisiin auttaa niiden ymmärtämisessä. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 27 – 28.)

Evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten osuus väestöstä on vähentynyt pikku hiljaa sota-ajoista lähtien ja osallistuminen esimerkiksi jumalanpalvelukseen on koko ajan huomattavasti harvinaisempaa. Tästä huolimatta 1990-luvun laman aikana kirkon arvostus nousi suomalaisten keskuudessa. (Ketola 2011, 8.) Väestöstä noin 87% kuului evankelisluterilaiseen kirkkoon ja vain 1% edusti muiden uskonnollisten yhdyskuntien jäseniä. Yhteiskunnallinen muuttuminen ja uskonnollisen kentän monipuolistuminen huomioitiin kuitenkin jo 1990-luvun varhaiskasvatuksessa. Kasvattajia muistutettiin eri uskontojen vaikutuksesta ja erityisestä asemasta arjessa. Länsimaalaiset nähtiin maallistuneempina kuin

vieraiden piiriin lueteltujen uskontojen edustajat. Näin ollen painotettiin myös suvaitsevaa tapaa, jolla itselle vieraisiin uskontoihin tulisi suhtautua. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 34.)

Ahteenmäki-Pelkosen vuonna 1993 kirjoittama *Päivähoidon uskontokasvatus* -teos on suunnattu oppaaksi päivähoidon koulutukseen ja jo ammatissa toimiville. Kirjassa luetellaan ehdotuksia uskontokasvatuksen toteuttamiseen. Ahteenmäki-Pelkosen mukaisesti toteutukseen sisältyvät kristilliset juhlat, erityisesti joulu ja pääsiäinen, Raamatun kertomukset, kirkolliset toimitukset, yleinen kirkkotietous, erilaisten näkemysten kunnioittaminen, hiljentyminen sekä lasten omat uskonnolliset kysymykset. (Ahteenmäki-Pelkonen 1993, 52 – 71.) Huomioitavaa on, että erilaisten näkemysten kunnioittaminen ja olemassaolo huomioidaan, mutta yhä 1990-luvulla kristinusko on varhaiskasvatuksessa selkeästi vallitsevassa asemassa.

2000-luvun alussa uskontokasvatukselle oli ominaista erilaistuminen muuttuneessa, monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Kiinnostuksen kohteiksi nousivat uudenlaiset lähestymistavat, kuten symbolididaktiikka ja spirituaalisuus. Uskontokasvatuksen tavoitteena pidettiin, ja pidetään osittain yhä, uskonnollisen kompetenssin saavuttamista. Tällä tarkoitetaan ihmisen kykyä käsitellä omaa uskonnollisuuttaan ja arvostaa muiden erilaisia uskonnollisia tai katsomuksellisia käsityksiä. (Kallioniemi 2003, 92 – 95.)

Uskontokasvatuksessa korostetaan 2000-luvulla yksilöä. Muun kasvatuksen ohella myös uskontokasvatuksen tulee edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja lapsen omaa spiritualiteettia. (Halme 2010, 66.) Varhaiskasvatuksen tavoitteena nähdään lapsen tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Kokonaisvaltaisuuteen luetaan myös uskontokasvatus, johon varhaiskasvatuksessa nähdään olevan hyvät mahdollisuudet. (Ubani 2010, 41.)

Uskontokasvatuksen yhteydessä (ja sitä puolustettaessa) nostetaan 2000-luvulla esille lasten ja nuorten hyvinvointi, jonka pelätään huonontuneen yhteiskunnallisten murrosten ja perherakenteiden muutosten myötä. Kokonaisvaltaisen kasvatuksen kannattajien mukaan varhaiskasvatuksessa on

painotettu liian kapea-alaista ajattelua. Näin ollen myös laaja-alaiseen hyvinvointiin tulisi heidän mukaansa kuulua lapsen spirituaalinen elämä. Uskontokasvatuksen mahdollisuudet hyvinvoinnin edistämiseksi yhdistetään elämän perustarpeisiin: tarpeeseen löytää elämän tarkoitus, tarpeeseen hallita omaa elämää ja omanarvontunteen tarpeeseen. Entistä voimakkaammin uskontokasvatuksessa korostetaan nyt lasten osallisuutta ja arvoa sinänsä. Uskontokasvatuksessa nähdään myös ainutlaatuiset mahdollisuudet lapsen ja kasvattajan välisten ihmissuhteiden syventämiseen. (Kallioniemi 2010, 169 – 182.)

Uskontokasvatus on aina ollut kiinteä osa suomalaista varhaiskasvatusta. Ismo Pellikka etsii artikkelissaan ”Voiko uskontokasvatus kasvattaa?” mahdollisuuksia suomalaisen uskontokasvatuksen päivittämiseen nykyaikaan sopivaksi. Hänen mukaansa ihanteellista olisi lapsen maailman ja ympäröivän uskonnollisen maailman vuoropuhelun mahdollistaminen lapsen kasvun ja kehityksen hyväksi, niin ettei uskontokasvatuksella olisi määräilevää tai manipuloivaa ulottuvuutta. Lapsen omien kysymysten ja kokemusten tulisi olla keskiössä. Uskontokasvatuksen nimissä käsitellyt aiheet tulee aina varhaiskasvatuksessa pystyä perustelemaan pedagogisesti. (Pellikka 2012, 151 – 152.)

Uskontokasvattajalle ei Pellikan mukaan voida asettaa mitään erityisvaatimuksia. Suvaitsevaisuus, kyky kuunnella lasta ja kyky keskustella ovat olennaisimpia ominaisuuksia uskontokasvatuksessa, kuten varhaiskasvatuksessa yleensä. Oma persoonallisuus on uskontokasvattajan tärkein työväline. (Pellikka 2012, 153.)

Pellikka toteaa tekstissään uskontokasvatuksessa opillisen ulottuvuuden olevan yhä nykyaikanakin ylikorostunut. Tekstissään hän käyttää uskontotieteilijä Ninian Smartin dimensioteoriaa apunaan perustellessaan uskontokasvatuksen moniulottuneisuutta. (Pellikka 2012, 154 – 155.) Dimensioteorian mukaan uskontoja, jotta ne ymmärrettäisiin kokonaisuuksina, tulisi tarkastella seitsemän ulottuvuutta huomioon ottaen. Smartin mukaan ulottuvuudet ovat: käytännön ja rituaalien ulottuvuus, kokemuksen ja tunteen ulottuvuus, kertomusten ja myyttien ulottuvuus, opin ja filosofian ulottuvuus, yhteisöllinen ulottuvuus sekä materiaallinen ulottuvuus. (Smart 2005, 14 – 22.) Uskontojen ja niiden

ominaisuuksien ollessa moniulotteisia tulisi myös uskontokasvatuksen olla moniulotteista. Lapselle tulisi suoda mahdollisuus kokea uskonto elämysten, tarinoiden ja eettisten pohdintojen avulla, eikä painottaa kasvatuksessa pelkkää oppia. Uskontokasvatukseen on aina kuulunut paljon kognitiivista ainesta, esimerkkinä Raamatun kertomukset ja opetukset. Sisältö uskontokasvatuksessa ei Pellikan mukaan ole kuitenkaan radikaalisti muuttunut. Perinteisiä asioita lähestytään nyt uudesta, lasta korostavasta, näkökulmasta. (Pellikka 2012, 154 – 155.)

Pellikka näkee nykyajan uskontokasvattajat myös kulttuurityöntekijöinä. Lähestymällä uskontoa ja katsomuksia kuvien, kerronnan ja musiikin avulla kasvatusta tapahtuu kaikkia aisteja hyödyntäen. (Pellikka 2012, 161.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapselle hyvä ympäristö kannustaa leikkimään, liikkumaan ja ilmaisemaan itseään monin eri tavoin (Vasu 2003, 18). Uskontokasvatuksen kohdalla näitä ulottuvuuksia ei aina olla huomioitu. Mahdollisuuksia tähän on Pellikan mukaan kuitenkin runsaasti. (Pellikka 2012, 161.)

2000- ja 2010- luvulla suomalainen yhteiskunta on jatkanut monikulttuuristumistaan ja moniarvoistumistaan. Tukholman yliopiston professori Arniika Kuusiston mukaan päiväkotien tulisi kehittää uuteen moniuskontoiseen ympäristöön soveltuvia uskonto- ja katsomuskasvatustuotoja. Hän tarjoaa ratkaisuksi uskontosensitiivistä kasvatusta. Uskontosensitiivisyydellä Kuusisto tarkoittaa ”herkkyyttä uskontojen ja katsomusten erilaisuuden tunnistamiseen ja hyväksymiseen sivuuttamatta niiden välisiä eroja tai asettamatta niitä arvojärjestykseen”. (Kuusisto 2010, 132 – 133.)

Suurimmaksi haasteeksi Kuusisto asettaa kasvattajien omat asenteet erilaisia uskontoja tai katsomuksia kohtaan. Omien arvojen tai vakaumuksen sovittaminen monikulttuuriseen ja moniuskontoiseen ympäristöön ei välttämättä aina toteudu toivotulla tavalla ilman mahdollisuuksia opastukseen tai lisäkoulutukseen. Varsinkin pitkäaikaisilla päiväkotityöntekijöillä työympäristö on saattanut uravuosien aikana muuttua huomattavasti. Suvaitsevaa suhtautumista vaikeuttavat usein itselle vieraiden katsomusten ja uskontojen aiheuttamat rajoitukset tai

ylimääräiset järjestelyt. Uskonottomalle päiväkotityöntekijälle uusien uskontojen voimakas näkyvyys tuntuu vieraalta. Kuusiston mukaan olisikin tärkeää, että varhaiskasvattajille tarjottaisiin välineitä uskontosensitiivisyyden omaksumiseen ja hyödyntämiseen työelämässä. (Kuusisto 2010, 136 – 139.)

Uskontosensitiivisessä kasvatusotteessa merkityksellistä on toisen ihmisen arvostava kohtaaminen. Kunnioitus, kuunteleminen, myönteinen kiinnostus ja vuorovaikutuksellisuus kuuluvat jokaiseen lapsen, aikuisen ja päiväkotityöntekijän väliseen kohtamiseen. (Kuusisto 2010, 148.)

Tutkimuksessani puhun katsomuskasvatuksesta, jolla viitataan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2003) esitettyyn uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon. Orientaation mukaista kasvatusta on alkujaan kutsuttu uskonnolliseksi kasvatukseksi ja sen jälkeen uskontokasvatukseksi. Käsitteiden myötä myös sisältö ja erityisesti toimintatavat ovat aiheen käsittelyssä muuttuneet. 2000-luvulla muutokset ovat olleet entisiä vuosikymmeniä suurempia. Kuusiston mukaan moniarvoisuus ja keskustelu katsomuskasvatuksesta ovat tulleet päiväkodin arkeen jäädäkseen. Nykyaikana kokonaisvaltaiseen varhaiskasvatukseen kuuluu olennaisena osana erilaisista katsomuksista puhuminen ja niiden myönteinen huomioiminen. (Kuusisto 2010, 148 – 150.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Uskontososiologia

Sosiologia tutkii ihmisen käyttäytymistä sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä. Sosiologiassa kiinnostuksen kohteina ovat ihmisen käyttäytymiseen johtavat syyt ja niiden ymmärtäminen. Yksilön käyttäytymiseen vaikuttavat hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa, sosiaaliset suhteet ja yksilöä ympäröivä yhteisö ja yhteiskunta. (Furseth et al 2006, 1 – 3.)

Tutkielmassani käytän sosiologi Niklas Luhmannin määritelmää yhteisöstä. Luhmannin mukaan yhteisö on sosiaalinen järjestelmä, joka perustuu

merkitykselliselle kommunikaatiolle. Näin ollen kaikki yhteisöt, mukaan lukien suuret yhteiskunnat, toimivat ja pysyvät koossa viestinnän ja yhteydenpidon keinoin. (Luhmann 1990, 175 – 190.) Tutkielmassani tutkittava yhteisö ovat päiväkodit, joissa informantteini toimivat päiväkotityöntekijät työskentelevät.

Uskontososiologia ei pääpiirteeltään eroa muista sosiologian haaroista. Yksilön ja yhteisön käyttäytyminen ja sen ymmärtäminen ovat yhä keskiössä, mutta uskontososiologiassa kiinnostuksen kohde täsmentyy uskonnon vaikutukseen yhteisössä. Toisaalta myös yhteisön voidaan nähdä vaikuttavan uskontoon ja sen kautta uskonnolliseen elämään. Viimeisten vuosikymmenten ajan yleinen sosiologia ei usein ole reagoinut uskonnon vaikutukseen yhteisössä, ja uskonnolla on nähty olevan yhä vähenevä merkitys nykyihmisen elämässä. Yleinen sosiologia ja uskontososiologia ovatkin vähitellen erkaantuneet toisistaan. (Furseth et al. 2006, 5.) Tässä tutkielmassa kiinnostukseni kohteena on päiväkotityöntekijöiden käsitys katsomuskasvatuksesta ja se, miten yhteiskunnan koetaan vaikuttavan katsomuskasvatukseen. Katsomuskasvatukseen vaikuttaa mielestäni vahvasti uskonnon asema yhteiskunnassa. Toisaalta yhteiskunta tai yhteisö vaikuttaa myös uskonnon asemaan ja sitä kautta myös katsomuskasvatukseen.

Sosiologian kehittyessä moni yhä tänä päivänäkin merkittävä sosiologi asetti uskonnon tärkeään asemaan yhteisössä. Max Weberin mukaan uskonnollinen elämä on mahdollista erottaa muusta yhteisön toiminnasta. Weber väittää uskonnon ja muun maailman suhteen olevan vaihteleva ja satunnainen. Uskontoon suhtaudutaan eri tavalla eri ympäristöissä ja eri aikoina. Max Weber tutki eri uskontojen vaikutuksia eri yhteisöissä ja vaikka hän koki uskonnon aseman heikentyneen, hän oli huolissaan uskonnollisten oppien vaikutuksesta yksilön ja yhteisöjen käytökseen. (Davie 2007, 28 – 29.) Tutkielmaa varten laatimassani kyselylomakkeessa kysyn tutkittaviltani, onko yhteiskunnan muuttuminen heidän mielestään vaikuttanut varhaiskasvatukseen katsomuskasvatukseen ja millaisia vaikutuksia tutkittavat kokevat työssään.

Emile Durkheim näki uskonnon olevan yhteisöllistä. Uskonnolliset rituaalit ja symbolit kuvaavat hänen teoriassaan sosiaalista yhteisöä. Durkheimin mukaan uskonto sekä ilmaisee että helpottaa yhteisöä ja sen syntyä. (McGuire 1981, 29 –

30.) Hänen mukaansa uskonnolla on toiminnallinen vaikutus, joka sitoo yksilöitä yhteisöiksi. Toisin kuin edellä mainitsemani sosiologit, Durkheim näki uskonnon tarpeellisenä myös nyky-yhteiskunnassa. (Beckford et al. 2006, 3 & Davie 2007, 30 – 31.) Kyselylomakkeessani tiedustelen informanttien käsitystä katsomuskasvatuksen tavoitteista. Usean, joko kyselylomakkeessa valmiiksi mainittavan tai informantin itselaatiman, tavoitteen pohjalla on ajatus uskonnon/katsomuksen yhteisöllisyydestä ja sen ympärille syntyneistä perinteistä ja symboleista.

Aikaisemmin miltei huomiotta jäänyt Georg Simmelin teoria uskonnosta herätti kiinnostusta 1900-luvun lopussa. Simmelin mukaan modernin ajan ihminen ei välttämättä ole vähemmän uskonnollinen kuin edeltäjänsä, mutta uskonnollisuus tulee esille eri tavalla kuin ennen. Uskonnolliset aiheet muuttuvat yhteisön sijaan yksilöä koskeviksi. Simmel näkee kyseisessä muutoksessa hyvänä yksilön vapautumisen vanhan yhteiskunnan säädöksistä. Toisaalta vapautuminen vanhoista säännöistä saattaa hänen mukaansa johtaa uusien päämäärien syntymiseen, jotka taas vaikuttavat ihmisten haluihin ja tarpeisiin. Simmelin teoria ja sen sisältämä dilemma on erittäin ajankohtainen myös nyky-yhteiskunnan uskonnollisuutta ja ei-uskonnollisuutta koskevissa keskusteluissa. (Davie 2007, 31.)

Omassa tutkielmassani Simmelin teoria tulee esille käsiteltäessä informanttien käsityksiä yhteiskunnan muutosten vaikutuksista katsomuskasvatukseen. Tapahtuneista muutoksista ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä. Samoin kuin uskonto, myös katsomuskasvatus voi muuttua yhteisöllisestä toiminnasta yksilötason toiminnaksi.

3.2 Globalisaatio ja moderni maailma

Globalisaatiosta puhutaan arkikielessä maapallon kuvainnollisena pienenemisenä. Esimerkiksi yhteydenotto tai informaation levittäminen jokapuolelle maailmaa on nykyaikana mahdollista ja jopa vaivatonta. Monien tutkijoiden, muun muassa Niklas Luhmannin, mukaan globalisaatio ja modernisaatio liittyvät vahvasti toisiinsa. (Berger 1994, 34 & Luhman 1990, 175-190.)

Luhmann tulkitsee modernisaation muutoksena valintaperiaatteissa, joiden mukaan yksilö valitsee sosiaalisen kommunikoinnin tärkeimmät osa-alueet. Olennaisin muutos entisestä on kerrostuneen eriytymisen vaihtuminen toiminnalliseksi eriytymiseksi. Kerrostuneella eriytyemisellä tarkoitetaan yhteisön jakoa eriarvoisiin luokkiin. Tällöin yksilön ja ryhmän vaikutusvalta on riippuvainen luokasta, johon yksilö tai ryhmä kuuluu. Modernissa nyky-yhteiskunnassa, johon Luhmann sisällyttää länsimaisen yhteiskunnan, päätöksentekoon valitaan ne yksilöt ja ryhmät, joihin kyseinen päätös vaikuttaa ja kenellä on asiasta eniten tietoa ja kokemusta. (Berger 1994, 34 – 35.)

Toiminnallinen eriyttäminen johtaa Luhmannin mukaan miltei itsestään globalisaation syntyyn. Yhteiskunnan ollessa jakautunut luokkiin ainoastaan ylimmän luokan jäsenten mielipiteet ja ajatukset tulivat julki. Ylin luokka tekee tällöin myös kaikki yhteiskuntaa koskevat päätökset. Nyky-yhteiskunnan rakenne on monimutkaisempi ja sen jäsenet levittyvät laajalle. Kaikilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa. Asuinpaikalla tai statuksella ei ole enää väliä. (Berger 1994, 39.)

Globalisaation vaikutus uskontoon riippuu sen tulkinnasta. Taloudellisella globalisaatiolla ei usein nähdä olevan vaikutusta uskonnolle, mutta otettaessa huomioon globalisaation aiheuttamat laajemmat muutokset, uskonnolla on näkyvä osansa. Näitä ovat esimerkiksi globalisaation ansiosta kehittyneet poliittiset ja kulttuuriset uudistukset. Mahdollisuus vaivattomaan liikkuvuuteen maiden ja mantereiden välillä on olennainen osa globalisaatiota. Ihmismassojen muuttaessa paikasta toiseen, leviävät myös erilaiset aatteet ja ideat. Tällä tavalla myös edellä mainitut taloudelliset muutokset saattavat vaikuttaa uskontojen ja muiden aatteiden globalisoitumiseen. (Davie 2007, 207.)

Monet globalisaatiota tutkineet ovat sivuuttaneet uskonnon kokonaan (Davie 2007, 208). Poikkeuksena on muun muassa David Lehmann, joka näkee uskonnon alkuperäisenä tekijänä globalisaation kehityksessä. Uskonnollinen eliitti ja karismaattiset johtajat ovat kautta aikojen levittäneet tietoaan ja näkemyksiään muulle kansalle. (Lehmann 2002, 299.)

Uskonnolliset yhteiskunnat ja järjestöt käyttävät hyödykseen globalisaation mahdollistamaa tiedon levittämistä. Nyky-yhteiskunnassa erityisesti lähetystyötä tekevät uskonnolliset yhteisöt ovatkin miltei poikkeuksetta globaaleja toimijoita. Myös merkittävät uskontoon kohdistuvat tapahtumat koskettavat nykyaikana koko maailmaa. (Davie 2007, 202 – 207.)

Globalisaation myötä suomalainen yhteiskunta on monikulttuuristunut ja nopean tiedon leviämisen ansiosta kaikilla on mahdollisuus etsiä tietoa nopeasti ja helposti. Uskon molempien muutosten vaikuttaneen päiväkotien katsomuskasvatukseen. Ennen vain pienellä osalla ihmisistä oli päätösvaltaa ja mahdollisuus kouluttaa itseään. Tiedon levitessä kaikille, ihmiset mielestäni haastavat enemmän valmiiksi annettuja ohjeita ja perinteitä vastaan. Uskon esimerkiksi lasten vanhempien olevan nykyaikana kriittisempiä muun muassa katsomuskasvatusta kohtaan kuin ennen internet-aikakautta. Ihmiset ovat nykyaikana mielestäni enemmän tietoisia oikeuksistaan ja erilaisista vaihtoehdoista kuin muutama vuosikymmen sitten.

3.3 Sekularisaatio

Sekularisaatiolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan maallistumista eli uskonnon merkityksen vähenemistä. Sekularisaatio ei kuitenkaan ole tyhjentävästi selitettävissä muutamalla lauseella. Merkityksen vähenemisen sijaan sekularisaation voidaan myös ajatella olevan uskonnon merkityksen muuttumista. Sekularisaation nähdään vaikuttavan eri tavalla eri tilanteissa ja koskevan yhteiskunnan lisäksi myös pelkkää yksilöä.

Sekularisaatio yhdistetään länsimaissa usein uskonnollisiin instituutioihin, kuten kirkkoon. Länsimaisten ihmisten koetaan maallistuneen, sillä säännöllinen kirkossa käynti on merkittävästi vähentynyt. (McGuire 1981, 215 – 216.) Suomessa evankelis-luterilaiseen seurakuntaan kuului vuoden 2016 lopussa 71,9 prosenttia väestöstä (Suomen evankelis-luterilainen kirkko.) Suuresta prosentista huolimatta myös Suomessa kirkossa ja muissa kirkon tapahtumissa käyminen on

vähentynyt. Ainoastaan perinteisinä pidetyt, suuriin juhlapyyhiin liittyvät, tapahtumat keräävät yhä osallistujia.

Mikäli sekularisoituminen määritellään laajemmin, ei pelkästään koskemaan väestöön kohdistuvia prosentteja ja osallistujamääriä, on sekularisaatiota mahdoton empiirisesti todistaa tai kieltää. Uskonnollisuuteen liittyy myös paljon sellaista, mikä ei ole mitattavissa tai luotettavasti tilastoitavissa. (McGuire 1981, 215.) Karel Dobbelaeren mukaan sekularisaatio voidaan jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen: yhteiskunnalliseen, yksilölliseen ja organisaatioita koskevaan. Jokainen näistä vaikuttaa yhteiskunnan eri tasoilla. (Dobbelaere 2002, 37-38.)

Yhteiskunnallisella tasolla sekularisaatio on nähtävissä yhteiskunnallisesti merkittävien tahojen vaihtumisella. Kirkon tilalle vaikuttajana ja sivistäjänä on noussut valtio. (Dobbelaere 2002, 37 – 38.)

Yhteiskunnan taloudellisen muutoksen nähdään vaikuttaneen maallistumisen laajenemiseen. Teollisuuden kehittyttyä 1800- luvulta lähtien yhteiskuntarakenne on radikaalisti muuttunut. Suurien organisaatioiden ja tehtaiden tapa johtaa suuria määriä työntekijöitä vaikutti vähitellen myös politiikkaan, koulutukseen ja perhe-elämään. Valtavassa ihmisjoukossa ihmisten välille ei syntynyt samanlaisia läheisiä suhteita kuin pienissä yhdyskunnissa. Yhteisöllisyyden kadotessa heikentyi myös uskonnon asema jokapäiväisessä elämässä. (Dobbelaere 2002, 38.)

Yhteiskunnalla ja sen merkittävillä vaikuttajilla on suuri merkitys yksilön elämässä ja ajatusmaailmassa. Historiassa ihmiset ovat osallistuneet uskonnollisiin menoihin vapaaehtoisesti, mutta myös pakotettuina. Toisaalta on myös tapauksia, joissa oma uskonto on ollut yhteiskunnan näkökulmasta väärä tai uskonnon harjoittaminen kokonaan kiellettyä. Esimerkiksi entisten kommunistisen hallinnon alla olleiden valtioiden asukkaiden matalan uskonnollisuuden tulkitaan johtuvan ajasta, jolloin uskonnon harjoittaminen ei ollut sallittua. (Dobbelaere 2002, 41 – 42.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen sekularisaatiota yksilön näkökulmasta. Aineistonkeruussa käyttämässäni kyselylomakkeessa sekularisaatio on määritelty

selkeytetysti maallistumiseksi, joka on tarkennettu tarkoittavan uskonnollisten arvojen väistymistä muiden arvojen tieltä (ks. liite 1). Huolimatta siitä, että tutkielmani tarkastelee yksilön, tässä tapauksessa päiväkotityöntekijän, näkemystä sekularisaation vaikutuksesta, nousee tässäkin tutkielmassa keskiöön yksilön lisäksi myös ympäröivä yhteisö ja yhteiskunta sekularisaation vaikutuksia käsiteltäessä.

3.4 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus on länsimaisessa yhteiskunnassa yleinen puheenaihe. Tutkimusten mukaan vain alle 10% maailman valtioista on nykyaikana monokulttuurinen. (Gannon 2008, 145.)

Monikulttuurisuutta pidetään ajankohtaisuutensa vuoksi usein uutena ilmiönä, mutta sen tausta ulottuu pitkälle ihmiskunnan historiassa (Talib et al. 2004, 3). Ihmisten muuttaessa paikasta toiseen, myös kulttuurit leviävät heidän mukanaan. Ensimmäisinä aktiivisina kulttuurin levittäjinä voidaan pitää lähetyssaarnaajia. Vaikka kulttuuri ei välttämättä tarkoita uskontoa, on uskontoa mahdoton erottaa kulttuurista. (Olivier Roy 2010, 57 – 65.)

Monikulttuurisuus-termiä uskotaan ensi kerran käytettäneen virallisesti Kanadassa, jossa termillä tarkoitettiin ensin kahden kansan, englannin- ja ranskankielisten, eloa yhdessä. Hyvin nopeasti termi laajennettiin tarkoittamaan kaikkia maahanmuutosta seuranneita vähemmistöjä ja heidän yhteiseloan. (Olivier Roy 2010, 57 – 65.)

Monikulttuurisuutta tutkittaessa tulee käsitellä, mitä kulttuurilla tarkoitetaan. Arkikielessä kulttuurina pidetään usein tieteen ja taiteen saavutuksia. Myös kansojen tapaa elää on kutsuttu kulttuuriksi. Näin tarkkarajaisen ja suppean määrittelyn käyttäminen on tieteellistä tutkimusta tehdessä mahdotonta ja epätieteellistä. Kulttuuri on jatkuvasti muutoksessa ja eri kulttuurialueet ovat toisiinsa jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Vieraista kulttuureista otetaan vaikutteita ja näitä vaikutteita sovelletaan omaan elinympäristöön. Kulttuuria ei voi tutkia

itsenäisenä ilmiönä, se koostuu ja syntyy yksilöistä. Ihmisten ja kansojen väliset eroavaisuudet esimerkiksi elinympäristössä ja luonteenpiirteissä saavat aikaan erilaisia tapoja ja perinteitä ja tätä kautta kulttuureja. Kulttuuria on mahdotonta tutkia tutkimatta siihen kuuluvia yksilöitä. (Talib et al. 2004, 14 – 16.)

Monikulttuurisuuden liittyä vahvasti kulttuurienvälisyys. Kulttuurienvälisyys-käsitteen määrittely on riippuvainen käsityksestä kulttuurista. Fred Dervin ja Laura Keihäs esittävät kolme lähestymistapaa kulttuurienvälisyyteen. Kiinteässä kulttuurinvälisyydessä yksilöt nähdään kulttuuriensa tuotteina. Tämä lähestymistapa on yksinkertaistava sekä yksilöllisyyttä vähättelevä, ja tästä johtuen myös eettisesti arveluttava. Toista Dervinin ja Keihään jaottelemaa tapaa lähestyä kulttuurienvälisyyttä kutsutaan notkeaksi kulttuurienvälisyydeksi. Sen mukaan kulttuuri rakentuu vuorovaikutuksessa ja on jatkuvassa muutoksessa. Tässä lähestymistavassa huomioon on otettu myös yksilöiden monimuotoisuus. Kolmas lähestymistapa, kaksikasvoinen kulttuurienvälisyys, ottaa huomioon yksilöiden moninaisuuden, mutta yksilöiden toiminta määräytyy sen mukaan kulttuurin vaikutuksesta. (Dervin et al. 2013, 31 – 37.)

Monet tutkijat saattavat syyllistyä kaksikasvoisuuden puhumalla ristiriitaisesti eri kulttuurien edustajista. Toisaalta yksilöiden moninaisuus tunnustetaan, mutta samalla kaikki saman kulttuurin edustajat saatetaan yleistää samanlaisiksi tai samojen tapojen noudattajiksi. (Dervin et al. 2013, 31 – 37.) Käsitellessä monikulttuurisuutta tutkijan tulee mielestäni pohtia ja jäsentää myös omaa mielikuvaansa kulttuureista ja ottaa huomioon, miten nämä käsitykset ja mahdolliset ennakkoluulot vaikuttavat tutkimuksen tekoon.

Monikulttuurisuus on saanut alkunsa maahanmuutosta. Maahanmuutto ja maahanmuuttajat herättävät nykyaikana myös Suomessa aktiivista ja osittain hyvin kriittistäkin keskustelua. Arjen dialogeissa maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä käytetään usein virheellisesti. Monikulttuurisuutta käsittelevää tieteellistä tutkimusta tehdessä tulee käsitteet avata ja niitä tulee käyttää oikein. (Talib et al. 2004, 20 – 21 & Halme et al. 2011, 8.)

Syntyperältään ulkomaalainen toiseen maahan muuttava ihminen määritellään

maahanmuuttajaksi. Tämä ihminen voi olla siirtolainen, pakolainen, turvapaikanhakija tai paluumuuttaja. Suomessa paluumuuttaja on henkilö, joka on joko ennen asunut Suomessa tai on suomalaista syntyperää. Siirtolaiseksi kutsutaan sekä maastamuuttajaa että maahanmuuttajaa. Pakolainen on kotimaansa ulkopuolella asuva ihminen, jonka ei esimerkiksi kansalaisuutensa tai vakaumuksensa takia ole turvallista pysyä kotimaassaan. Ulkomaalaiseksi kutsutaan ihmistä, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. (Talib et al. 2004, 20 – 21 & Halme et al. 2011, 8.)

Monikulttuurisuuden liittyä kiinteästi eri uskontojen välinen yhteiselo. Suomen ja koko Euroopan uskonnollinen kenttä on viime vuosikymmenten aikana muuttunut huomattavasti. Tämän ovat aiheuttaneet sekä edellä mainitut maahanmuutto että sekularisaatio. Maahanmuutto on levittänyt eri uskontokuntien jäseniä uusille alueille. Eurooppa on nykyaikana moniuskonnoinen. Suomessa hallitsevana uskontona nähdään yhä kristinusko ja erityisesti evankelisluterilaisuus. Kristinuskon rinnalle on kuitenkin nousemassa islam, jonka kannatus kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. (Sakaranaho 2006, 19 – 31.)

Tutkielmaa tehdessäni huomasin monikulttuurisuuden ja maahanmuuton herättävän aktiivista keskustelua myös informanttien keskuudessa. Otin monikulttuurisuuden yhdeksi teemaksi tutkielmassani, sillä uskoin sen vaikuttavan myös varhaiskasvatuksessa. Suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuksessa myös suomalaiset päiväkodit ovat nykyään usein monikulttuurisia.

3.5 Käsite käsitteenä

Tutkielmani olennainen käsite on käsite. Käsite on kognitiivinen, tiedollinen, termi. Ajatellessaan ihmiset muodostavat eri asioista ja kohteista eri käsitteitä. Termit käsite ja käsite tulee tutkimusta tehdessä erottaa toisistaan. (Kallioniemi 2000, 26.) Itse määrittelen tutkimuksessani edeltävät termit Arto Kallioniemen (2000) tutkimusta mukailen. Sen mukaisesti käsite nähdään käsite-sanaa henkilökohtaisempina terminä, joka perustuu yksilölliseen näkemykseen. Käsite muodostuu ryhmästä käsitteitä, jotka yksilö liittyy tiettyyn asiaan tai ilmiöön

(Hirsjärvi 1983, 83).

Käsitykset muuttuvat ja rakentuvat koko ajan. Oppiakseen uusia käsitteitä ja sitä kautta muodostaakseen oman käsityksensä, yksilöllä tulee olla ennakkotietoa käsitteen ominaisuuksista. Yksilö tarvitsee siis uuteen käsitteeseen liittyviä käsitteitä prosessoidakseen uutta käsitettä. (Kallioniemi 2000a, 42.) Esimerkiksi päiväkotityöntekijä muodostaa oman käsityksensä katsomuskasvatuksesta sen perusteella, miten hän käsittää katsomuksen käsitteenä.

Käsitykset ovat henkilökohtaisia ja vaihtelevat yksilöstä riippuen (Kallioniemi 2000a, 42). Päiväkotityöntekijöiden käsityksiin katsomuskasvatuksesta vaikuttavat todennäköisesti omakohtaiset kokemukset erilaisiin katsomuksiin ja uskontoihin liittyen sekä työkokemukset katsomuskasvatuksesta. Myös omat kokemukset ammattiin opiskelun ja muun koulutuksen saralta vaikuttavat muodostettuihin käsityksiin. Joillain yksilöillä oma uskonnollinen tai katsomuksellinen vakaumus tai sen puuttuminen saattavat olla suuria tekijöitä käsitysten muodostamisessa.

Lastentarhaopettajiksi opiskelevien uskontokasvatukseen liittyviä käsityksiä tutkiessaan Arto Kallioniemi ja Mirikka Torppa toteavat käsitysten tutkimuksen olevan laaja-alaista ja moniulotteista. Myös omassa tutkimuksessani korostuu koehenkilöinä toimivien päiväkotityöntekijöiden vastausten subjektiivisuus. Käsitykset, joita koehenkilöt ilmaisevat, ovat heidän itse muodostamiaan. Päiväkotityöntekijöiden käsityksiin katsomuskasvatuksesta vaikuttavat monet eri tekijät, jotka sulautuvat yhteen heidän muodostamissaan käsitteissä (Kallioniemi et al. 2001, 14).

Kallioniemi toteaa käsitysten tutkimuksen kyselylomakkeella olevan hieman ongelmallista. Ainoastaan laadullisella haastattelulla olisi mahdollista selvittää, miksi koehenkilöt vastasivat juuri niin kuin vastasivat ja mitä tekijöitä vastausten taustalla mahdollisesti vaikuttaa. Riittävän suuri otos ja huolellinen analyysi mahdollistavat kuitenkin erilaisten asenteiden ja käsitysten tieteellisen tutkimuksen myös kyselylomakkeita käyttäen. (Kallioniemi 2000, 27.)

3.6 Tutkimusaineisto ja tutkimusetiikka

Tutkielmani kohteena ovat turkulaiset päiväkotityöntekijät. Rajasin tutkielmani koskemaan turkulaisia, sillä Turku on yksi Suomen monikulttuurisimpia ja maallistuneimpia kaupunkeja ja näin ollen kiinnostava tutkimuskohde (tilastokeskus). Turkulaisuuden lisäksi valintakriteerinäni toimi päiväkodin ylläpitäjä. Tutkielmaan valitsin ainoastaan Turun kaupungin alla toimivia päiväkoteja. Kaikki Turun kaupungin päiväkodit pohjaavat omat varhaiskasvatussuunnitelmansa samaan kunnalliseen, valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta laadittuun, varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yhtenevät taustat selkeyttävät aineiston analyysia ja tutkimuksesta saatuja tuloksia.

Ensimmäinen vaihe kyselylomakkeiden laatimisen ja tutkimusluvan pyytämisen jälkeen oli kerätä lomakkeeseen vastaajia, koehenkilöitä. Aloitin etsimällä listan Turun kaupungin päiväkodeista. Kunnalliset päiväkodit oli aineiston keruuni aikana jaettu viiteen varhaiskasvatusalueeseen: eteläinen, pohjoinen, läntinen, itäinen ja ruotsinkielinen alue. (Turun kaupunki – päivähoito ja koulutus). Halusin saada tutkielmaani mahdollisimman kattavan otannan, joten valitsin päiväkoteja eri puolilta Turku.

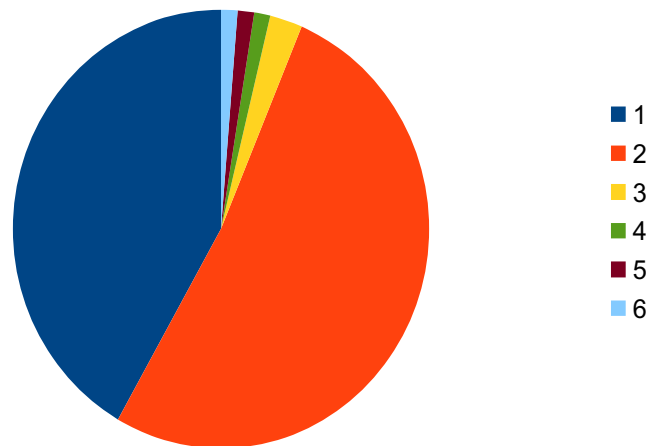
Lähestyin päiväkoteja lähettämällä sähköpostia kunkin päiväkodin johtajalle. Itseni esittelyn lisäksi liitin viestiin tutkimussuunnitelmani ja kyselylomakkeen (liite 1). Kaikista päiväkodeista en saanut vastausta ja joistain vastaus oli kielteinen. Aineistonkeruu alkoi haastavammin kuin olin ajatellut, mutta vuosien 2014 – 2015 aikana sain luvan toimittaa kyselylomakkeeni kahdeksaan turkulaiseen päiväkotiin.

Saatuani päiväkodin johtajalta myöntävän vastauksen, toimitin päiväkotiin kyselylomakkeet, kirjekuoret, joihin täytetty kyselylomake suljetaan sekä laatikon, johon kirjekuori lomakkeineen jätetään. Muutamat päiväkodinjohtajat pyysivät minua pitämään lyhyen ohjeistuksen henkilökunnalleen. Tällöin kerroin myös hieman omasta taustastani ja tutkielmani teosta. Mikäli tällaiseen ei ollut tilaisuutta, jätin päiväkoteihin ohjeistuksen kirjallisena. Kyselylomakkeeseen ja

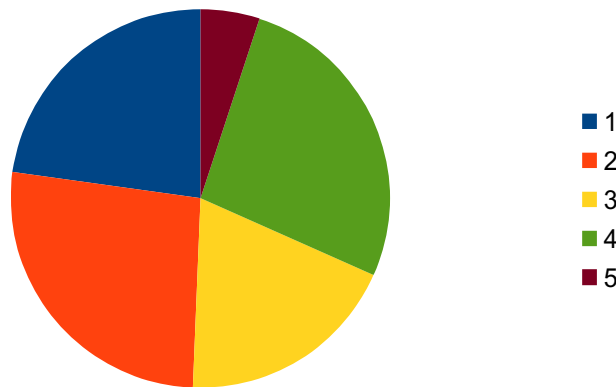
kirjalliseen ohjeistukseen merkitsin päivämäärän, jolloin tulisin lomakkeet noutamaan. Joistain päiväkodeista ilmoitettiin jo aikaisemmin, että lomakkeet ovat valmiita noudettaviksi. Toimitin ja noudin lomakkeet aina henkilökohtaisesti.

Kyselylomakkeeni ensimmäisellä sivulla kiitän vastaajia heidän ajastaan. Tämän lisäksi kerron toivovani, että lomakkeen täyttämistä olisi apua myös heille kysymysten ja ajatusten herättäjänä katsomuskasvatuksen arjessa (liite 1). Kyselylomakkeiden avulla keräämästäni aineistosta ja sen analyysistä toivon olevan hyötyä myös muillekin kuin minulle. Eettisesti tutkimuksen kannalta on olennaista, ettei tutkimusta tehdä vain omaa hyötyä ajatellen (Silverman 2006, 315).

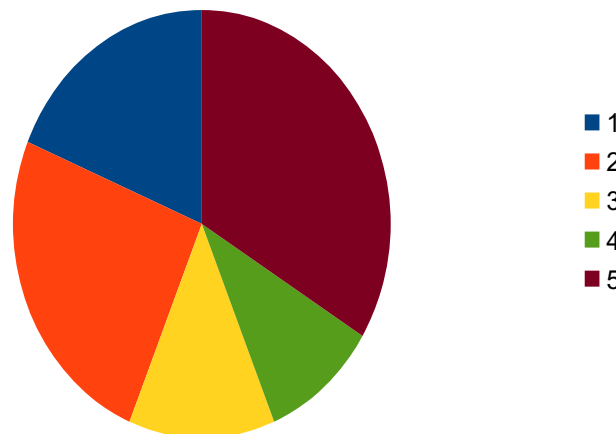
Kyselylomakkeeseeni vastasi 81 päiväkotityöntekijää. Näistä kaikki, lukuunottamatta yhtä tyhjää vastausta, ovat naisia. Samasta sukupuolesta huolimatta vastaajat eroavat otettaessa huomioon heidän syntymävuotensa, työuran pituutensa ja työnimikkeensä. Vastaajista 33 on lastentarhanopettajia, 41 lastenhoitajia, kaksi laitosapulaista sekä yksi esimies, avustaja, erityislastentarhanopettaja ja lapsi- ja perhetyöntekijä. 1950-luvulla syntyneitä on vastaajista 18, 1960-luvulla 21, 1970-luvulla 15, 1980-luvulla 21 ja 1990-luvulla neljä henkilöä. Yli kolmekymmentä vuotta alalla työskennelleitä on vastaajien joukossa 15 ja yli 20 vuotta työskennelleitä 20. Kaksikymmentä vuotta tai sen alle on vastaajista työskennellyt kymmenen henkilöä ja kymmenen vuotta tai alle kahdeksan henkilöä. Alle viisi vuotta päiväkotiuuralla olleita on vastaajista 27 henkilöä.

Kuva 1. Informanttien koulutuksen jakautuminen. 1 lastentarhanopettajat, 2 lastenhoitajat, 3 laitospulaiset, 4 esimiehet, 5 avustajat, 6 erityislastentarhanopettajat ja 7 lapsi- ja perhetyöntekijät.

Kuva 2. Informanttien syntymävuosikymmenten jakautuminen. 1 1950-luvulla syntyneet, 2 1960-luvulla syntyneet, 3 1970-luvulla syntyneet, 4 1980-luvulla syntyneet ja 5 1990-luvulla syntyneet

Kuva 3. Informanttien työurien pituuksien jakautuminen. 1 yli 30 vuotta alalla työskennelleet, 2 yli 20 vuotta, 3 20 vuotta tai alle alalla työskennelleet, 4 10 vuotta tai alle ja 5 alle 5 vuotta alalla työskennelleet.

Tutkielmani teon suurimmat tutkimuseettiset kysymykset koskevat nimenomaan

koehenkilöitä. Aineistoa kerätessä tutkimukseen osallistuvien anonymiys on taattava. (Tuomi et al. 2013, 125 – 133.) Tutkielmassani en paljasta, mitkä päiväkodit osallistuivat kyselylomakkeiden täyttämiseen tai millä kaupunginalueilla kyseiset päiväkodit sijaitsevat. Vastanneiden henkilöllisyys ei ole tiedossa edes minulla, sillä kyselylomakkeet täytettiin ja palautettiin pyyntöni mukaisesti nimettöminä. Säilytin täytetyt kyselylomakkeet sekoittamalla eri päiväkodeista saamani lomakkeet keskenään. Aineistoa purkaessani en ole siis edes itse tietoinen siitä, missä päiväkodissa kyseinen lomake on täytetty. Tämän lisäksi halusin suojella koehenkilöiden yksityisyyttä myös heidän työpaikallaan. Epäilin, että ryhmäpaine tai pelko yleisestä poikkeavasta mielipiteestä saattaisi joissain tapauksissa vaikuttaa vastauksiin. Tästä syystä ohjeistin vastaajia sulkemaan täytetyt lomakkeet kirjekuoreen. Pysin aineistoa kerätessäni minimoimaan syyt, joiden takia koehenkilö saattaisi vastata toisin kuin oikeasti ajattelee.

Tärkeää on myös tehdä koehenkilöille selväksi, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista (Tuomi et al. 2013, 125 – 133). Sekä suullisessa että kirjallisessa ohjeistuksessani korostin vapaaehtoisuutta ja koehenkilön vapautta jättää lomakkeen täyttö kesken tai olla vastaamatta joihinkin kysymyksiin. Annoin päiväkotityöntekijöille mahdollisuuden täyttää lomake rauhassa myös omassa kodissaan. Oman kokemukseni perusteella kuitenkin uskon, että kyselylomakkeen täyttäminen koetaan osaksi palkallista työpäivää, eikä siihen haluta kuluttaa omaa vapaa-aikaa. Tästä huolimatta annoin työntekijöille vapauden täyttää lomake missä ikinä koehenkilö koki sen luontevaksi.

Aineistonkeruun jälkeen tutkielman kannalta eettiseksi kysymykseksi nousee aineiston purkamisen ja analysoinnin totuudenmukaisuus. Tutkielmasta tulee näkyä, että kerättyä aineistoa on käytetty totuudenmukaisesti eikä omien toiveiden tai ennakkoluulojen mukaan. (Tuomi et al. 2013, 132 – 133.) Kyselylomakkeet myös arkistoidaan tutkielmani valmistuessa historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon. Tutkielmaa tehdessäni olen yksin vastuussa siitä, että koehenkilöiltä keräämäni aineisto tulee käytetyksi tutkimusetiikan mukaisesti.

3.7 Tutkimusmenetelmät

3.7.1 Kyselytutkimus

Keräsin tutkielmani aineiston kyselylomakkeella. Lomakkeeseen otin mallia Helsingin yliopiston uskonnon didaktiikan professorin Arto Kallioniemen luvalla hänen tutkimuksissaan käyttämistä kyselylomakkeista (Kallioniemi 2000, Kallioniemi & Torppa, 2001). Täysin samanlaisena en lomaketta hyödyntänyt, vaan muokkasin sitä omaan tutkimukseeni soveltuvaksi.

Tutkielmassa käyttämäni kyselylomake sisältää sekä Likertin asteikolla määriteltäviä väittämiä että avoimia kysymyksiä. Rensis Likertin (1932) kehittämällä asteikolla voidaan mitata asenteita, jolloin asteikko määrittää vastaajat ”samanmielisyyden” määrän mukaan (KvantiMOTV). Omassa kyselylomakkeessani esimerkkinä Likertin asteikosta on kysymys 1, jossa vastaajan tulee valita seuraavista vaihtoehdoista: ei lainkaan tärkeä, vain vähän tärkeä, jonkin verran tärkeä, tärkeä ja erittäin tärkeä (ks. liite 1).

Päädyn käyttämään tutkimuksessani sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä, sillä tällä keinolla uskon saavani kattavamman aineiston verrattuna siihen, jos olisin käyttänyt vain toista edellä mainituista kysymysmuodoista. Erilaisten tutkimusmenetelmien ja aineistojen käyttöä samassa tutkielmassa kutsutaan triangulaatioksi. Useamman keinon hyödyntämistä perustellaan sillä, että otos on kattavampi ja näin ollen luotettavampi käytettäessä enemmän kuin yhtä tutkimustapaa. Esimerkiksi sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen aineiston käyttämisen tutkimuksessa koetaan usein saavuttavan monikerroksisia ja kattavia tutkimustuloksia. Triangulaation hyödyistä ei kuitenkaan olla yksimielisiä. (Eskola 1998, 69.) Itse kuitenkin koin, että käyttämällä kyselylomaketta, jonka avulla saan tietoa sekä numeroina että argumentaationa, saan tarpeeksi kattavia vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Likertin asteikolla valituista väittämistä saatu aineisto antaa analyysilleni suuntaviivat kun taas avoimet vastaukset syventävät jo saatua tietoa.

Kyselylomakkeeni alussa vastaaja täyttää itseään koskevat tiedot. Valitsin kyseisiksi tiedoiksi vastaajan sukupuolen, iän, päiväkotiuuran pituuden ja työnimikkeen. Vastaukset eivät anna tietoa, joka voisi loukata vastaajan nimettömyyttä, mutta antaa minulle tutkielman tekijänä mahdollisuuden etsiä mahdollisia yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia vastanneiden välillä.

Kyselytutkimuksen koin olevan tehokkain ja sopivin tapa oman tutkielmani tekoon. Kandidaatin tutkielmassani keräsin vastaavanlaista tietoa päiväkotityöntekijöiltä haastattelujen avulla. Kyselylomakkeen käyttö tämän tutkielman aineiston keruussa mahdollisti haluamani entistä laajemman aineiston. Laajalla aineistolla saan mahdollisimman monipuolisen ja todenmukaisen kuvan tutkittavasta aiheestani.

3.7.2 Sisällönanalyysi

Laadullinen sisällönanalyysi on keino, jonka avulla laadullista tutkimusaineistoa kuvataan järjestelmällisesti. Tutkimusta varten kerätty aineisto kuvaa ilmiötä ja aineiston perusteella tehty analyysi antaa ilmiöstä helpommin käsiteltävän, järjestelmällisen kuvan. Järjestelmällisyys saavutetaan lajittelemalla aineisto itsemääriteltyihin luokkiin. Tämä toimintatapa mahdollistaa laadullisen sisällönanalyysin joustavuuden ja uuden tiedon luomisen. (Scheier 2012, 1 – 19 & Tuomi et al. 2013, 108.)

Tutkimusaineisto on usein laaja, ja aineistosta tulee erottaa omaa tutkimusta ajatellen olennainen tieto (Tuomi et al 2013, 92). Kyselylomaketta laatiessani olin suunnitellut kysymykset niin, että saisin tutkielmaan tarvitsemaani tietoa. Tästä huolimatta saatua tietoa on pakko karsia ja lajitella, jotta tutkielma pysyy hallittavassa muodossa. Päädyin lajittelemaan aineiston määrittelemiini ryhmiin. Pois karsin aineiston, joka ei sopinut mihinkään määrittelemääni ryhmään.

Laadulliseen sisällönanalyysiin sisältyy pääpiirteissään kahdeksan vaihetta. Tutkimuskysymysten laatiminen ja materiaalin valitseminen ovat ensimmäiset. Näiden pohjalta luodaan kehykset, joihin valittu aineisto lajitellaan teemansa

mukaan. Kehystä kannattaa testata ja tulosten mukaisesti muokata toimivammaksi, mikäli tarpeellista. Testausten ja mahdollisten muutosten jälkeen vuorossa on itse analyysi. Lopulta analyysi tulkitaan ja tutkimustulokset julkistetaan. (Scheier 2012, 1 – 19.) Omassa tutkielmassani aloitin aineiston purkamisen yleisellä katsauksella, josta kykenin jo havaitsemaan tiettyjä useasti nousevia ilmiöitä tai keskustelunaiheita. Näiden pohjalta lähdin luokittelemaan vastauksia eri teemojen alle.

Luokittelun lisäksi päädyin myös kvantifioimaan osaa keräämästäni aineistosta. Kvantifioinnilla tarkoitetaan tutkittavan ilmiön esiintymisen laskemista (Tuomi et al. 2013, 120). Halusin kyselylomakkeeni avulla selvittää myös prosentuaalisia määriä ja eroja koskien päiväkotityöntekijöiden käsityksiä katsomuskasvatuksesta. Laadullisen aineiston koetaan usein olevan liian pieniä, jotta kvantifioinnista olisi jotain hyötyä. Tästä huolimatta erityisesti avoimin kysymyksiin kerättyssä aineistossa aineisto saattaa selkeytyä kvantifioinnin avulla. (Tuomi et al. 2013, 121.)

4 Käsityksiä katsomuskasvatuksesta

4.1 Tavoitteet

Käsitysten lisäksi tutkin päiväkotityöntekijöiden kokemuksia katsomuskasvatuksen tavoitteiden toteuttamisesta. Suurin osa vastanneista piti sekä omaan että muiden uskontoihin tutustumista tärkeänä katsomuskasvatuksen tavoitteena. Miltei puolet vastanneista kertoo kokevansa lapsen tutustumisen uskontonsa tai katsomuksensa sisältöihin olevan jonkin verran tärkeää. Tärkeäksi tavoitteen koki 25 prosenttia ja erittäin tärkeäksi 10 prosenttia. Erilaisten uskonnollisten ja katsomusten vakaumusten kunnioittamaan oppimista piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä yhteensä miltei 67 prosenttia (kyselylomake kohta 1 ks. liite 1).

Tässä kohdassa huomaan ristiriidan vastanneiden päiväkotityöntekijöiden vastauksissa. Suuri osa vastanneista rastitti monivalintakysymyksen kohdalla

erilaisten uskonnollisiin ja katsomuksellisiin vakaumuksiin tutustumisen olevan tärkeä tavoite, mutta juuri kukaan ei mainitse tutustumista erilaisiin vakaumuksiin avoimissa vastauksissa käsiteltäessä käytännön toteutusta. Mikäli tavoite mainittiin, se sivuutettiin hyvin lyhyesti.

--Ruokailutilanteissa tulee opetettua mm. eri uskontokuntiin kuuluvien ruokailutottumukset--. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1960, alalla 25 vuotta)

Kyselylomakkeen pohjalta on mahdoton selvittää, mikä on ilmiön syy. Ehkä vastanneet pitävät tavoitetta tärkeänä, mutta heillä ei ole tarvittavaa tietoa tai taitoa toteuttaa sitä käytännössä. Yksi vaihtoehto on, ettei tavoitetta edes muisteta toteuttaa kiireisessä päiväkodin arjessa. On myös mahdollista, että vastaajat valitsevat vaihtoehdon, jonka ajattelevat miellyttävän esimerkiksi tutkielman tekijää, tässä tapauksessa minua, tai myötäilevän yleistä ympärillä vallitsevaa mielipidettä.

Lapsen mahdollisuutta tutustua uskontokuntansa toimintaan ja työntekijöihin piti jonkin verran tärkeänä yli 40 prosenttia. Tärkeäksi tavoitteen asetti noin 28 prosenttia, mutta erittäin tärkeänä aihetta piti vain alle kymmenen prosenttia vastaajista. Näin vastanneista miltei kaikki ovat 1960-luvulla tai sitä ennen syntyneitä. Uskon erilaisen taustan olevan vaikuttava tekijä. Vaikka suurin osa suomalaisista on yhä evankelisluterilaisen kirkon jäsen, on jäsenmäärä koko ajan laskussa. Uskonnon asema suomalaisten arjessa on vähentynyt. Monella 1960-luvulla ja sitä ennen syntyneillä on ehkä eri kuva kirkon toiminnasta ja työntekijöistä kuin monilla heitä nuoremmilla. Kirkko merkitsee mahdollisesti osalle heistä enemmän kuin monille jälkeisillä vuosikymmenillä syntyneille.

Lapsen vastausten saannin katsomuksellisiin kysymyksiin koki tärkeänä yli 45 prosenttia vastanneista. Erittäin tärkeänä tavoitetta piti 20 prosenttia. Monivalintakysymysten lisäksi moni vastanneista mainitsi asiaa käsittelevän avoimen kysymyksen kohdalla lasten kanssa käytyjen keskustelujen ja heidän kysymyksiinsä vastaamisen olevan tärkeä osa päiväkodin katsomuskasvatusta.

Moni vastanneista mainitsi tärkeäksi tavoitteeksi eettisten asioiden pohtimisen

lasten kanssa. Puheet ja mietinnät oikean ja väärän erottamisesta ja kaverin kunnioittamisesta olivat monien vastanneiden esimerkkinä.

Juhlapyhien huomioiminen – Eettiset asiat: toisten kunnioittaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja ystävyys. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1955, alalla 20 vuotta)

--Arjessa harjoitellaan hyviä käytöstapoja ja myös oikeaa ja väärää. (Lähihoitaja, syntymävuosi 1987, alalla 2 vuotta)

Puhutaan aamu- ja päiväpiireissä erilaisista eettisistä kysymyksistä, esim. kaveruudesta, kiusaamisesta--. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1989, alalla 3 vuotta)

Lapsen tutustumista uskontonsa juhlapyhiin ja perinteisiin pidettiin päiväkotityöntekijöiden keskuudessa miltei yksimielisesti tärkeänä tavoitteena. Miltei 80 prosenttia vastaajista koki tavoitteen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi. Tavoitteen suosio ei ole mielestäni yllättävä, sillä juhlapyhien ympärille on helppo toteuttaa lapsia kiinnostavaa ohjelmaa. Tämän lisäksi uskonnolliset juhlapyhät ovat monelle suomalaiselle aikuisellekin ainut aika vuodesta, kun uskonto näkyy omassa toiminnassa ja arjessa.

--Päiväkodissamme toteutamme ev.lut. uskontokasvatusta, joka pitää sisällään kirkollispyhien huomioimisen. Pääasiassa joulu, pääsiäinen jne. Näitä juhlapyhiä tukevat myös askartelut, esim. enkelit ja virret, kuvaelmat, tarinat. Meille käy vierailmassa seurakunnan työntekijä muutaman kerran toimintakaudessa. Tuokioon sisältyy rukouksia, virsiä ja teema, esim. ystävän kohtaaminen. Jokapäiväisessä työssä uskonto-/katsomuskasvatus näkyy siinä miten kohtaat lapsen, työtoverin, opettelemme hyviä tapoja, anteeksi pyytämistä ja antamista. Vastaan myös lapsia askarruttaviin kysymyksiin ja pohdimme niitä yhdessä. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1969, alalla 5 vuotta)

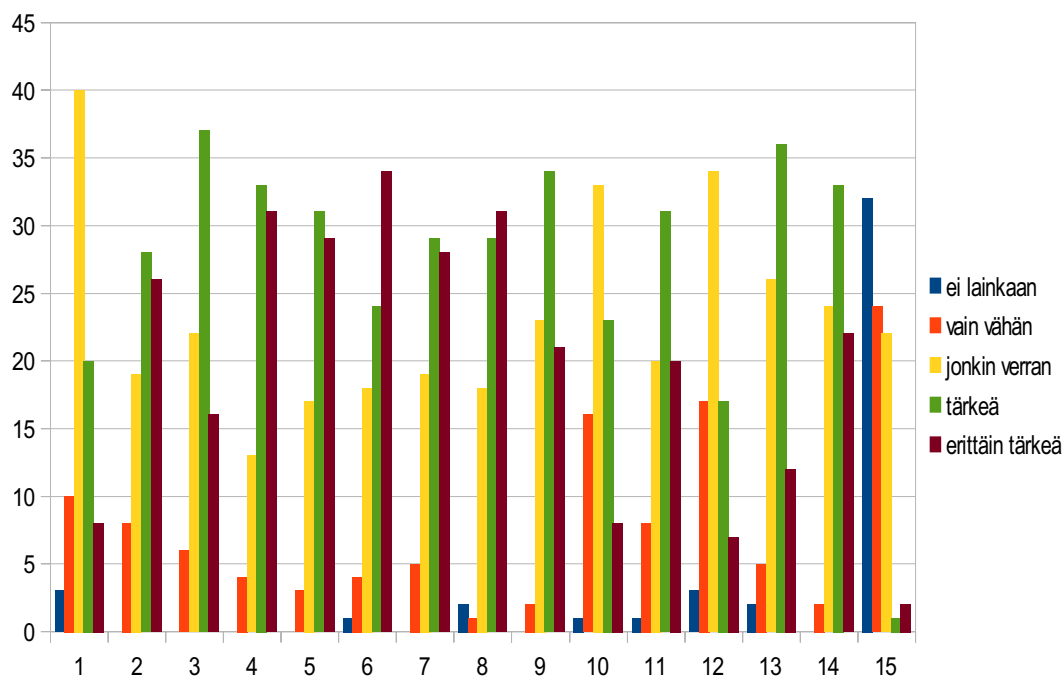
Lapsen mahdollisuus hiljentyä on kyselylomakkeen kohdassa 1 ainut tavoite, jonka vastaajista yli 40 prosenttia määritteli erittäin tärkeäksi. Tärkeäksi tai jonkin verran tärkeänä tavoitetta piti yli puolet vastaajista. Uskon tavoitteen suuren suosion juontuvan nyky-yhteiskunnan kiireisyydestä. Miltei jokainen vastannut päiväkotityöntekijä mainitsee jossain vaiheessa kyselylomaketta päiväkodissakin vallitsevan kiireen ja sen kielteiset vaikutukset.

Kyselylomakkeen ensimmäisen kohdan viimeisessä osassa kysyn päiväkotityöntekijöiltä, onko uskonnollisten oppien opettaminen heidän

mielestään haitaksi lapsen kehitykselle. Väite uskonnollisten oppien opettamisen haitallisuudesta jakoi vastaajat melko selvästi kolmeen ryhmään. Miltei 40 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, ettei uskonnollisten oppien opettaminen ole lainkaan haitaksi lapsen kehitykselle. Noin 30 prosenttia vastasi olevansa vähän väitettä vastaan, kun taas yli 27 prosenttia koki olevansa väitteen kanssa jonkin verran samaa mieltä.

Minusta uskonnollisten oppien opettaminen ei ole aiheellista alle kouluikäisille. Tutustuttaminen kuuluu tähän ikäkauteen. --(Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1960, alalla 29 vuotta)

Tulokset uskonnollisten oppien opettamisen haitallisuudesta eivät olleet mielestäni yllättäviä. Suomalaisen päivähoidon juuret ovat uskonnollisella pohjalla, ja se näkyy siitä yhä. Myös yleisellä tasolla uskonto ja uskonnollisuus on Suomessa kautta historian nähty myönteisenä, turvaa luovana instituutiona. Olisi kiinnostavaa nähdä, miten yhteiskunnan ja uskonnon aseman muuttuminen vaikuttaa päiväkodin työntekijöiden näkemykseen tulevaisuudessa.

Kuva 4: Kyselylomakkeen kohdan 1 vastaukset

4.1.1 Toteutusmuodot

Vastanneet luettelevat monia erilaisia katsomuskasvatuksen tavoitteiden toteutuskeinoja, mutta muutama toteutustapa nousee esille suurimmasta osasta vastauksia. Näitä ovat uskonnollisten juhlapyhien huomioiminen päiväkodin päiväohjelmassa, seurakunnan kanssa tehty yhteistyö ja arjessa käydyt keskustelut moraalikysymyksistä, esimerkiksi oikean ja väärän erottelu. (Kyselylomake kohta 5. ks. liite 1)

Lapsilla on mahdollisuus osallistua joulukirkkoon, kevätkirkkoon, pääsiäisvaellukseen. Seurakunnan työntekijä kävi kerran kuukaudessa pitämässä hartaushetken. Tänä vuonna jokaisen ryhmän aikuiset järjestävät hartaushetken. (Esimies, syntymävuosi 1955, alalla noin 30 vuotta)

Yli puolet vastaajista koki lasten katsomuksellisten tai uskonnollisten kysymysten virittämiä keskusteluja päiväkotiin hyvin tai erittäin hyvin soveltuviksi. Enemmistö vastaajista piti myös retkiä uskonnollisiin kohteisiin päiväkotiin hyvin soveltuvana katsomuskasvatuksen muotona.

Miltei jokainen vastaaja piti uskonnollisten juhlapäivien viettämistä jollain tasolla päiväkotiin sopivana. Yli 70 prosenttia vastanneista päiväkotityöntekijöistä piti juhlapäivien viettämistä hyvin tai erittäin hyvin päiväkodin katsomuskasvatukseen sopivana.

Huomioida kirkolliset juhlapäivät pitämällä hartauksia ja uskontohetkiä. Lapset tulevat tietoisiksi kirkollisista juhlapyhistä, nykyajan kiireiset vanhemmat eivät niitä huomioi. Juhlapyhiin liittyvät askartelut ym. (Laitosapulainen, syntymävuosi 1958, alalla noin 30 vuotta)

Pienet tuokiot tarinoiden omaisesti, teatterina, vierailut, lasten kysymykset: uskontokasvatus ilman pakkosyöttöä on osa yhteiskuntaa ja kulttuuriamme, tiedon jakaminen osa yleissivistystä. Kysymyksiin vastaaminen & asioiden pohdiskelu luo turvallisuuden tunnetta lapselle. (Tuntematon)

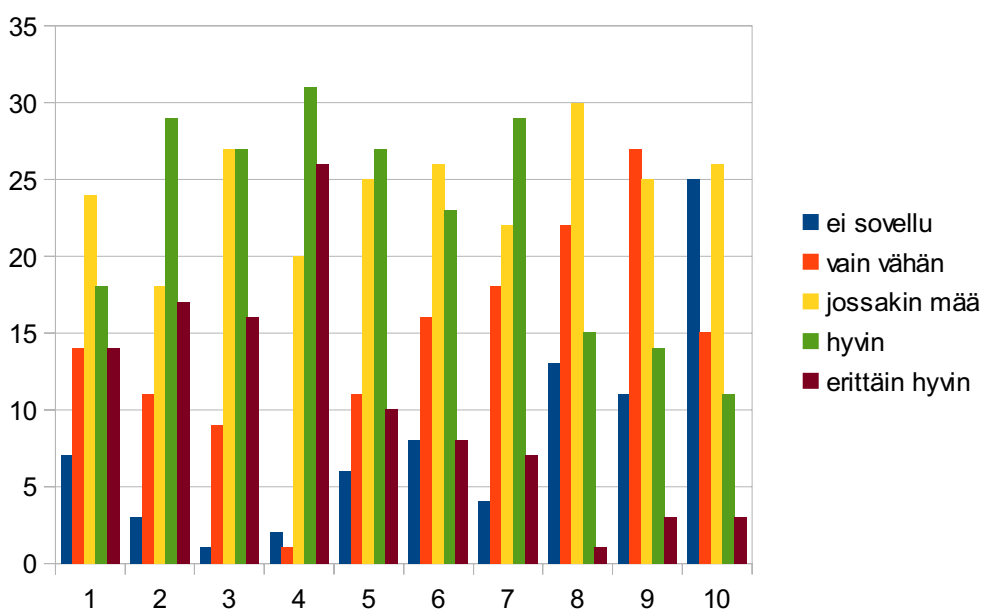
Lapsen lähipiirissä vaikuttaviin vieraisiin uskontoihin ja katsomuksiin tutustumisen soveltuvuus päiväkotielämään jakautui miltei samalla tavalla kuin katsomuskasvatuksen tavoitteita kysyttäessä. Yhteensä 72 prosenttia piti vieraisiin

uskontoihin ja katsomuksiin tutustumista jossakin määrin soveltuvana, hyvin soveltuvana tai erittäin hyvin soveltuvana. Vain vähän soveltuvaksi tutustumisen koki hieman yli 22 prosenttia.

Harva päiväkotityöntekijä oli pyynnöstä huolimatta perustellut vastaustaan, mutta seurakunnan kanssa tehtyä yhteistyötä perusteltiin usein omien tietojen vähäisyydellä. Seurakunnan työntekijä nähtiin uskonto- ja katsomuskasvatuksen asiantuntijana.

Osallistuminen hartauksiin, kun pappi tulee pk:iin ja käymällä joskus kirkossa, esim. kevät- ja joulukirkko, urkukonsertti tms. Koska siellä asiantuntijat kertovat asiat omalla tiedolla ja taidolla, jota me pk:n henkilökunta emme osaa. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1968, alalla 20 vuotta)

Kohdan 5 viimeisessä osassa kysyn vastaajien mielipidettä väitteeseen, jonka mukaan päiväkodissa ei pitäisi toteuttaa uskonto-/katsomuskasvatusta. Yli 30 prosenttia oli täysin eri mieltä siitä, että uskonto- tai katsomuskasvatusta ei pitäisi toteuttaa päiväkodissa. Uskonto-/katsomuskasvatuksen puolella olikin yhteensä yli 81 prosenttia vastanneista päiväkotityöntekijöistä. Täysin samaa mieltä tai samaa mieltä väitteen kanssa oli yhteensä 17 prosenttia, joista enemmistö valitsi vaihtoehdon ”samaa mieltä”.

Kuva 5: Kyselylomakkeen kohdan 5 vastaukset

4.1.2 Käytännön haasteet

Suurimmiksi vaikeuksiksi suurin osa vastaajista koki oman tietotaidon puutteen, lasten vanhempien eriävät mielipiteet aiheeseen liittyen, ajan ja muiden resurssien puutteen sekä monikulttuurisuuden. (Kyselylomake kohta 6, ks. liite 1.)

Lapset tulevat erilaisista kodeista, osassa uskonto ja siihen liittyvät asiat ovat arkipäivää. Toisissa perheissä ei minkäänlaista kosketusta uskontoon. Eivät pidä uskontohetkiä ja hartauksia päiväkotiin sopivana toimintana vaan uskonnon tuputtamisena väkisin lapsille. (Laitosapulainen, syntymävuosi 1958, alalla 30 vuotta)

Mitä enemmän eri uskonnon/katsomuksen omaavia lapsia ryhmässä on, sitä vaikeampaa on. Pitää muistaa, kuka saa osallistua mihinkin. Oma tietotaito ei riitä. Joskus epäselviä ohjeita vanhemmilta. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1988, alalla 1,5 vuotta)

Asioista ei puhuta tarpeeksi. Arjen pyörittäminen on nykyään raskasta. Suuret ryhmäkoot hankalia. Työntekijöillä ei tarpeeksi aikaa perehtyä asioihin. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1960, alalla 3 vuotta)

Selvä enemmistö, yli 80 prosenttia, vastaajista koki lasten kotien erilaisen asenteen uskontoon aiheuttavan vaikeuksia katsomuskasvatusta toteutettaessa. Näistä vastaajista yli 20 prosenttia valitsi vaihtoehdon, jonka mukaan asia aiheuttaa erittäin paljon vaikeuksia.

Jopa yli puolet vastaajista koki, että omat epävarmuudet katsomuksellisen kasvatuksen kysymyksissä aiheuttavat vaikeuksia katsomuskasvatuksen toteuttamisessa. Hieman vaikeuksia asian kanssa koki noin 30 prosenttia. Vain siis hyvin pieni osuus vastaajista koki, ettei oma epävarmuus vaikeuta katsomuskasvatuksen toteuttamista. Tämä on mielestäni hälyyttävää. Tämä tarkoittaa, että lasten katsomuskasvatuksesta ovat vastuussa pääosin itsensä aiheessa epäpäteviksi kokevat kasvattajat.

Yli 60 prosenttia vastanneista päiväkotityöntekijöistä vastasi lapsille soveltuvan oppiaineen valinnan tuottavan jonkinlaisia vaikeuksia. Uskon lapsille

soveltuvan oppiaineuksen löytämisen olevan vaikeaa, sillä oikeanlaista aineistoa etsiessään ja luodessaan, pitää olla kunnolla perehtynyt sekä varhaiskasvatukseen että katsomuskasvatukseen. Kyseistä aineistoa on valmiina valitettavan vähän.

Työskentelen alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja uskontokasvatus ryhmässämme on hyvin vähäistä. Tutustumme uskonnollisiin juhlapyyhiin ja osallistumme seurakunnan järjestämiin tapahtumiin (esim. pääsiäishartaus) mahdollisuuksien mukaan. Olen jättänyt uskontokasvatuksen seurakunnan työntekijöiden tehtäväksi. Mielestäni alle 3-vuotiaiden ryhmässä uskontokasvatuksen toteuttaminen on melko haastavaa. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1989, alalla 2,5 vuotta)

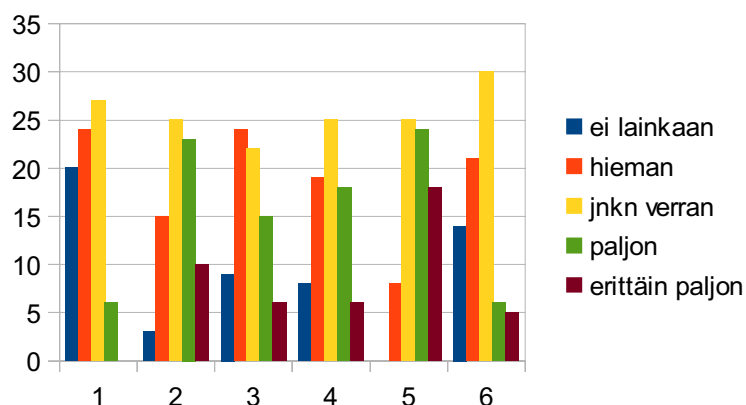
Vastanneista päiväkotityöntekijöistä miltei 40 prosenttia kokikin kaipaavansa lisäkoulutusta katsomus- ja uskontokasvatukseen liittyen. Noin 33 prosenttia vastasi, ettei koe tarvetta kyseiselle koulutukselle, ja loput vastaajista jättivät kohdan tyhjäksi.

Moni vastaajista mainitsi yhteisen varhaiskasvatussuunnitelman noudattamisen, joustavuuden ja omista perinteistä luopumisen keinoina selvittää katsomuskasvatuksen aiheuttamista haasteista. Kaikkein yleisin tapa, jonka melkein jokainen vastaaja mainitsi, oli lasten vanhempien kanssa keskustelu ja asioista sopiminen.

Kunnioittaen perheiden toiveita, jos perhe toivoo, ettei lapsi saa osallistua esim. lauluhetkeen, niin järjestämme muuta ohjattua toimintaa. Sovimme yhdessä perheen kanssa yhteiset pelisäännöt, mihin lapsi osallistuu ja mihin ei. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1989, alalla 3 vuotta)

Siinä onkin joskus tasapainoilemista, mutta yhdessä työtiimin kanssa keskustellaan ja tehdään yhteiset linjat. Keskustellaan myös vanhempien kanssa, ja jos on tarvetta, sovitaan erityistoimista. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1951, alalla noin 30 vuotta)

Kuten yllä olevasta viittauksesta huomaa, vastanneet päiväkotityöntekijät kokivat usein kaikille sopivan linjan haastavaksi ja ajoittain jopa vaikeaksi. Moni vastaajista koki katsomuskasvatuksen järjestämisen tasapainoitteluna päiväkodin ja lasten vanhempien toiveiden välillä.

Kuva 6: Kyselylomakkeen kohdan 6 vastaukset

4.2 Moderni maailma vs. Päiväkotimaailma

Yhteiskunta muuttuu koko ajan, ja samalla myös päiväkotien tulee muuttaa toimintatapojaan, perinteitään ja sääntöjään. Päiväkotien toimintaan vaikuttavat monet tahot. Laissa määritellään suuntaviivat ja kunnallisella tasolla näitä suuntaviivoja hiotaan omaan ympäristöön sopiviksi. Päiväkodin työntekijöiden mielipiteiden lisäksi toimintaan haluavat vaikuttaa myös lasten vanhemmat. Kaiken tämän lisäksi täytyy muistaa, että tärkeimmässä asemassa on hoidettavien lasten hyvinvointi.

Modernin maailman aiheuttamat muutokset, joita ovat muun muassa tutkielmassani käsiteltävät globalisaatio ja sekularisaatio, vaikuttavat myös päiväkotien toimintaan. Päiväkotityöntekijöiden vastauksissa yhteiskunnan muutosten vaikutukset näkyivät monien eri kysymysten kohdalla.

4.2.1 Perinteiden poistuminen

Suurimman ryhmän sekularisaation vaikutuksissa päiväkodin katsomuskasvatukseen muodostivat vastaukset, joiden mukaan sekularisaatio on saanut aikaan sen, ettei perinteitä enää noudateta päiväkodin arjesta. Perinteillä vastanneet työntekijät tarkoittavat sekä jokapäiväisiä tapoja, kuten aamupiirit ja

ruokarukoukset, että juhlapyhiin liittyviä perinteitä. (Ks. liite 1 kohta 4)

Esim. ruokarukoukset eivät ole käytössä, vaan käytetään uskontovapaita ruokailuunrauhottumisloukkuja. Juhlapyhinä keskitytään enenevässä määrin muihin kuin uskonnollisiin asioihin, esim. askarteluissa, lauluissa (jouluna enkeleiden sijasta tonttujen). (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1975, alalla yli 10 vuotta)

Kyllä (kysyttäessä onko yhteiskunnan muuttuminen maallistuneemmaksi vaikuttanut katsomuskasvatukseen). Esim. kirkkovierailuja saa perustella vanhemmille, yleensä kulttuurihistoriallinen puoli auttaa vanhempia hyväksymään vierailun. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1973, alalla 15 vuotta)

Tullut paineita pois kristillisestä kasvatuksesta yleisluonteiseen katsomuskasvatukseen. Jotkut vanhemmat avoimesti kristillis-kielteisiä. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1958, alalla 33 vuotta)

Osa vastanneista koki maallistumisen synnyttävän paineita muuttua. Omien tapojen säilyttäminen saattoi joskus olla vaikeaa tai jopa mahdotonta.

4.2.2 Arvojen muuttuminen

Osa vastanneista päiväkotityöntekijöistä koki sekularisaation vaikuttaneen päiväkodissa vallitseviin arvoihin. Kristillisistä arvoista ei enää puhuta, sen ovat korvanneet ajatus yleisestä oikeasta ja väärästä erottelusta ja puheet kaverista välittämisestä sekä toisten kunnioittamisesta.

On vaikuttanut (sekularisaatio), selvästi vähentynyt päiväkodeissa (katsomuskasvatus) viime vuosikymmeninä. Henkilökunnankin joukossa on paljon eri lailla uskonn. vakautuneita ihmisiä, joten he eivät koe näiden evankelisluter. perinteiden välittämistä enää luontaisena tai tärkeänä. Enemmän korostuu toisista välittäminen, arvot ja erilaisuuden hyväksyminen. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1973, alalla 20 vuotta)

Jotkut vastanneista näkivät muutoksen myönteisenä. Monien mielestä katsomuskasvatus kuului enemmän lapsen vanhemmille kuin päiväkodille.

On vaikuttanut (sekularisaatio), perheet eivät tuo vasu-keskusteluissa juurikaan näitä arvoja esille. Mielestäni asia on muuttunut parempaan suuntaan ja perheillä on myös vastuu siirtää näitä valitsemiaan arvoja lapsilleen. (Lastentarhanopettaja, alalla 7 vuotta)

En osaa sanoa, onko (sekularisaatio) vaikuttanut, mutta mielestäni on hyvä, että uskonnollisia arvoja ja asioita ei korosteta liikaa. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1988, alalla 1,5 vuotta)

Moni vastanneista päiväkotityöntekijöistä mainitsi, ettei uskonnollisista asioista nykyaikana päiväkotien arjessa juuri puhuta. Mielestäni kuitenkin arvot, joita lapsille opetetaan eivät ole juurikaan muuttuneet, vain niiden tausta ja tapa puhua niistä. Kristillinen lähimmäisen rakkaus ja Jeesuksen opetuksista puhuminen on vaihtunut kaverien kunnioittamiseen ja kaikkien leikkiin mukaan ottamiseen. Käsitteet ja taustat ovat muuttuneet, eivät juurikaan arvojen sisällöt.

Sekularisaatio määritellään yksinkertaisimmallaan uskonnollisten arvojen väistymisenä maallisten arvojen tieltä. Tutkittavissa päiväkodeissa informantit ovat kokeneet sekularisaation vaikuttaneen juuri tällä tavalla. Sekularisaatio voidaan kuitenkin ymmärtää myös laajemmin. Uskonnolliset arvot ovat voineet väistyä valtiollisella tai yhteiskunnallisella tasolla, mutta tämä ei välttämättä tarkoita niiden väistymistä kokonaan.

Karel Dobbelaeren kolmen sekularisaation ulottuvuuden mukaan sekularisaatio voidaan jakaa yhteiskunnalliseen, yksilölliseen ja organisaatiota koskevaan muutokseen (Dobbelaere 2002, 37 – 38). Moni informanteista kuvailikin uskonnon ja katsomuksen olevan nykyaikana enemmän yksityinen kuin yhteinen asia. Sekularisaatio on vaikuttanut suomalaiseen yhteiskuntaan ja tätä kautta myös organisaatioihin, muun muassa päiväkoteihin.

Moni informanteista koki katsomukselliset asiat tärkeinä ja pitivät niiden poistumista päiväkodin arjesta murheellisena asiana. Tämä voisi viitata siihen, ettei sekularisaatio välttämättä ole vaikuttanut yksilöllisellä tasolla niin laajasti kuin yhteiskunnallisella tai organisaatiota koskevalla taholla. Päiväkotityöntekijöiden joukossa yhä suuri osa pitää kyseisiä arvoja tärkeinä, mutta yhteiskunnallisella tasolla tapahtuneen sekularisaation myötä uskonnollisia ja katsomuksellisia arvoja ei ole enää sopivaa tuoda esille päiväkotiympäristössä.

4.2.3 Levottomuus

Osa vastanneista yhdisti yhteiskunnan muuttumisen maallistuneemmaksi kasvaneeseen levottomuuteen lasten keskuudessa. Katsomuskasvatus nähtiin mahdollisuutena hiljentymiselle ja rauhoittumiselle, mikä nykyaikana on vähentynyt tai poistunut kokonaan päiväkodin arjesta.

Vähemmän on hartauksia kuin ennen. Ennen hiljennettiin useammin ja se mielestäni rauhoitti lapsia, jotka nyt tuntuvat kovin levottomilta. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1975, alalla 6 vuotta)

Jos ei uskonnollista pohjaa haluta tuoda esille, hengellisyyttä ei tarpeeksi tuoda esille. Hengellisyyteen kuuluu paljon enemmän asioita kuin uskonnollisuuteen. Isot ryhmät ja ainainen kiire estävät usein rauhoittumisen. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1960, alalla 3 vuotta)

Levottomuuteen liitettiin myös modernin maailman synnyttämät ilmiöt, kuten tekniikan kehittyminen ja leviäminen kaikille elämän osa-alueille.

--- Lapset ovat nykyisin tottuneet vauhtiin ja suureen tiedon tulvaan, koko ajan pitää tapahtua, tv-ohjelmat ym. sosiaalinen media. Lapset ovat levottomampia. Kaikki pitää olla suurta ja hienoa ennen kuin se kiinnostaa. --- (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1968, alalla 20 vuotta)

Ehkä kognitiiviset asiat yms. tekniikan sovellusten vyöryminen pyrkii viemään kaiken ajan. Katsomuskasvatus oli melkein kaikille yhteistä, nyt sirpaleisempaa; mikään ei ole itsestäänselvää. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1955, alalla noin 25 vuotta)

Vaikka modernin yhteiskunnan muutokset olivat osan mielestä positiivisia, nousi monista vastauksista esille ajatus, jossa muutokset nähtiin jopa uhkana. Ajan puute ja jatkuva kiire estävät kunnollisen paneutumisen uusiin asioihin. Perinteistä luopumista ja joka puolella esiintyvää tietotulvaa ei koettu myönteisenä asiana.

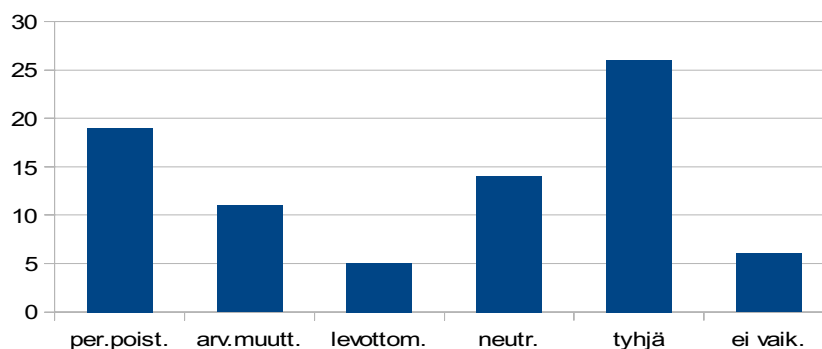
Globalisaatio ja sekularisaatio eivät itsessään käsitteinä sisällä uhkaa tai levottomuuksien syntymistä. Yhteiskunnan muuttumisen yhdistäminen levottomuuteen ja negatiivisiin muutoksiin onkin mielestäni mielenkiintoista. Päätin kuitenkin käsitellä aihetta näiden käsitteiden alla, sillä merkittävä osa informanteistani yhdisti aiheet toisiinsa.

Dobbelaere yhdisti yhteiskunnan taloudellisen muuttumisen maallistumisen laajentumiseen. Taloudellisten muutosten myötä muuttui myös yhteiskuntarakenne ja yhteisöllisyys vähentyi. Uskonnon asema heikentyi yhteisöllisyyden vähentyessä. (Dobbelaere 2002, 38.) Tätä teoriaa hyödyntäen voidaan tulkita, että ehkä sekularisaation levottomuuteen liittävät informantit kokivat nimenomaan yhteisöllisyyden ja sitä kautta katsomuksellisuuden puutteen ja hajanaisuuden aiheuttavan levottomuutta.

Levottomuuteen liitettiin myös tiedon tulva ja uusi teknologia. Globalisaatio on mahdollistanut tiedon nopean leviämisen kaikkialle ja kaikille. (Berger 1994, 34 & Luhman 1990, 175 – 190.) Nyky-Suomessa kaikilla on oikeus sanoa mielipiteensä ja mielipiteillä on vaikutusta. Tämä pätee myös päiväkotimaailmaan. Lisääntyneen ja helposti saatavan tiedon myötä myös lasten vanhemmat ovat tietoisia oikeuksistaan ja muun muassa katsomuksellisia asioita ei pidetä enää yksiselitteisinä.

Uuden teknologian pitäisi mielestäni olla avuksi eikä haitaksi. Onkin mielenkiintoista, että moni informantti piti muutosta negatiivisena ja nimenomaan syynä levottomuuteen. Haitallisuuden sijaan uutta teknologiaa ja helposti saatavaa tietoa voisi mielestäni käyttää myös hyödyksi. Muutosta ei mielestäni tarvitse nähdä uhkana, jos sitä osataan hyödyntää.

4.2.4 Olemassa olevat vai olemattomat sekularisaation vaikutukset

Kuva 5. Taulukko sekularisaation vaikutuksista

Yllä oleva taulukko kuvaa kyselylomakkeeseen vastanneiden informanttien sekularisaation vaikutuksiin liittyviä vastauksia. Lajittelin vastaukset omiin luokkiinsa sen mukaan, mikä vaikuttava tekijä tulee vastauksesta päällimmäisenä esille. Sama informantti saattoi kuitenkin vastauksessaan mainita ohimennen myös muita sekularisaation vaikutuksia. Alla selvennykset taulukossa käytetyistä lyhenteistä.

Per.poist.	viittaa käsittelemääni perinteiden poistumiseen päiväkotien arjesta.
Arv.muutt.	viittaa käsittelemääni arvojen muuttumiseen, jonka päiväkotityöntekijät kokivat sekularisaation seuraamuksena.
Levottom.	tarkoittaa levottomuutta, joka informanttien mielestä on lisääntynyt päiväkodin arjessa.
Neutr.	kuvaa vastauksia, joissa sekularisaation muutoksia ei kuvata kielteisellä eikä myönteisellä tavalla, mutta sen olemassaolo tiedostetaan
Tyhjä	kuvaa tyhjiksi jätettyjä vastauksia
Ei vaik.	kuvaa niitä vastauksia, joiden mukaan sekularisaatio ei ole vaikuttanut päiväkodin katsomuskasvatukseen

Edeltävissä luvuissa kuvailin kyselylomakkeiden pohjalta tekemiäni havaintoja sekularisaation vaikutuksista päiväkodin arjessa päiväkotityöntekijöiden näkökulmasta. Ylläolevasta taulukosta on kuitenkin nähtävissä, että kaikki informantit eivät olleet yksimielisiä sekularisaation vaikutuksien suhteen.

Osa informanteista myönsi sekularisaation vaikuttaneen päiväkodin arjessa, mutta ei kommentoinut, missä vaikutukset erityisesti näkyvät tai mitä mieltä informantti vaikutuksista on. Neutraaleiksi vastauksiksi luetteloin myös ne, joissa mainitaan maallistumisen vaikuttaneen katsomuskasvatukseen (uskontokasvatukseen) päiväkotien arjessa. Näissä vastauksissa ei kuvailla, miten katsomuskasvatus on käytännössä vähentynyt tai mitä mieltä informantit asiasta ovat.

*Uskon maallistumisen vähentäneen uskontokasvatusta päiväkodissa.
(Lastentarhaopettaja, syntymävuosi 1989, alalla 2,5 vuotta)*

Paljon suomalaisia lapsia, jotka eivät kuulu kirkkoon, eivätkä saa osallistua hartauksiin. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1969, alalla 22 vuotta)

Tyhjiä vastauksia tuli sekularisaatiota käsittelevään kysymykseen merkittävän paljon. Osa informanteista palautti kyselylomakkeen kokonaan vastaamatta avoimiin kysymyksiin, mutta paljon oli myös kyselylomakkeita, joissa kysymys sekularisaation vaikutuksista oli ainut vastaamatta jätetty.

Avasin kysymyksessä 4 yhteiskunnan maallistumisella tarkoitettavan uskonnollisten arvojen väistymistä muiden arvojen tieltä. Silti mietin aineistoa purkaessani, oliko kysymys liian vaikea. Vai oliko maallistumisen käsitys kyselylomakkeessani huonosti tai liian suppeasti selitetty? Saattaa olla, että maallistuminen ei ole käsitteenä niin yleisesti käytössä kuin esimerkiksi monikulttuurisuus tai globalisaatio. Itselle vieras termi, vaikkakin selitettynä, on saattanut aiheuttaa kysymyksen välttelyn.

Toisaalta on myös mahdollista, että vastaajat ovat tienneet, mitä maallistumisella tarkoitetaan, mutta eivät ole osanneet yhdistää sitä omaan arkeensa. Moni muutos, jonka taustatekijänä on sekularisaatio, juontaa juurensa myös muista tekijöistä. Esimerkkinä edellämainitsemani perinteiden poistuminen päiväkodin arjesta. Vanhojen, evankelisluterilaisuuteen pohjautuvien, perinteiden vähenemiselle päiväkotien arjesta ovat syinä sekä maallistuminen että monikulttuuristuminen. Monikulttuurisuus ja lisääntyvä maahanmuutto ovat kuitenkin esillä muun muassa mediassa näkyvämmiin kuin maallistuminen. Siitä uskoakseni puhutaan myös arkielämässä enemmän kuin yhteiskunnan maallistumisesta. Näin ollen päiväkotityöntekijän on uskoakseni helpompi kokea muutokset monikulttuurisuuden aiheuttamina sekularisaation sijaan.

Olisi mielenkiintoista tietää, mistä suuri määrä tyhjiä vastauksia johtuu. Suurimmaksi osaksi en usko, että syynä olisi informanttien laiskuus. Moni kyselylomake oli muilta osin täynnä tekstiä, mutta sekularisaation vaikutuksia koskevaan kysymykseen ei oltu vastattu. Mielestäni on myös mahdollista, ettei aihe juurikaan puhuta tutkimukseen osallistuneita päiväkotityöntekijöitä. Aihe,

joka kiinnostaa tutkielman tekijää, ei välttämättä aina kiinnosta informanttia.

Suurimmaksi osaksi yhteiskunnan maallistumisen nähtiin vaikuttavan päiväkodin katsomuskasvatukseen, mutta oli myös niitä vastanneita, joiden mielestä vaikutuksia ei ollut. Nämä informantit vastasivat, ettei maallistuminen ole vaikuttanut katsomuskasvatukseen juurikaan tai ei ollenkaan. Jotkut kielteiset vastaukset eivät sisältäneet muuta kuin ei-sanan tai ei ole -maininnan, mutta osaa oli perusteltu.

Perusarvot ovat pysyneet samoina. Noin 30 vuoteen ei ole juuri ollut uskontokasvatusta muuten kuin seurakunnan tarjoamana. Ei siis ole muuttunut juurikaan. Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1956, alalla 35 vuotta

Ei ole vaikuttanut, lapsille pidetään edelleen uskontohetkiä vaikka seurakunnan työntekijä ei niitä käy enää pitämässä (säästösyöt ilmeisesti). Laitosapulainen, syntymävuosi 1958, alalla noin 30 vuotta

On mielenkiintoista, että ympärillä muuttuvasta yhteiskunnasta huolimatta joidenkin päiväkotityöntekijöiden mielestä muutoksia ei ole tapahtunut omassa työssä. Päiväkodit ovat osa yhteiskuntaa ja niillä on mielestäni merkittävä rooli yhteiskuntamme tulevaisuuden rakentajina. Tästä syystä päiväkotien ja niiden työntekijöiden on tietyllä tasolla pysyttävä nykyajassa mukana ja mukauduttava sen mukaisesti. Erityisen hälyyttävänä pidin yhden informanttini kommenttia:

Mielestäni ei (yhteiskunnan maallistuminen ole vaikuttanut päiväkodin katsomuskasvatukseen). Päiväkodin katsomuskasvatus ei ole niin riippuvainen muista asioista. Lastenhoitaja, syntymävuosi 1986, alalla 1,5 vuotta

Suuri osa informanteista tiedostaa yhteiskunnan maallistumisen vaikuttavan päiväkodin katsomuskasvatukseen. Kielteisen vastauksen antaneita oli onneksi vain murto-osa. Tietysti olisi mahdollista, että sekularisaatiolla ei päiväkotityöntekijöiden käsityksen mukaan olisi vaikutusta päiväkodin katsomuskasvatukseen. Ennakko-oletukseni mukaan pidin tätä kuitenkin hyvin epätodennäköisenä tuloksena. Maallistuminen on vaikuttanut ympäröivään yhteiskuntaan, joten olisi erikoista, jos vaikutus ei näkyisi yhteiskuntaan

kuuluvassa päiväkodissa.

4.3 Monikulttuurisuuden monet kasvot

Monikulttuurisuus käy ilmi päiväkotityöntekijöiden antamissa vastauksissa monella tavalla. Aihe mainitaan usein myös niiden kysymysten kohdalla, jotka eivät suoraan käsittele monikulttuurisuutta.

Vastanneiden päiväkotityöntekijöiden kirjoituksista erottuu kolme suhtautumistapaa monikulttuurisuuteen. Tutkielmassani olen nimennyt nämä toisistaan eroavat ryhmät negatiivisesti, neutraalisti ja positiivisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuviin.

4.3.1 Negatiivisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat

Vastanneiden 81:n päiväkotityöntekijän joukosta 30 työntekijää koki monikulttuurisuuden ja monikulttuuristumisen selkeästi negatiivisena asiana. Moni vastasi juuri monikulttuurisuuden olevan suurin vaikeuttava tekijä päiväkodin uskonto- ja katsomuskasvatuksessa. Aiheen kielteisyydelle havaitsin vastausten joukosta kolmenlaisia perusteluja.

Suuri osa päiväkotityöntekijöistä koki yhteiskunnan ja samalla päiväkodin monikulttuuristumisen vaikeuttavan päiväkodin arkea. Monesti mainittu syy vaikeutumiseen oli resurssien puute. Monikulttuurisuuden vaikutukset, eri taustaiset ja eri uskontokuntaan kuuluvat lapset, vievät vastanneiden mukaan paljon aikaa ja monimutkaistavat arkea. Joidenkin mielestä monikulttuurisuuden huomioimiselle ei löydy aikaa päiväkotielämässä.

Olen töissä monikulttuurisessa päiväkodissa, eikä täällä päiväkodin puolesta oteta muita uskontoja huomioon. Jäävät vain pois ev.lut. tapahtumista. Muille selitetään heillä olevan omat kirkot. Ei muista uskonnoista ole selitetty mitään. Monikulttuurisuus tuo työtä niin paljon muutenkin pk:elämään eikä sitä huomioida mitenkään resurssseissa tai muuten. Ei aikaakaan keskittyä paremmin muihin uskontoihin. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1969, alalla 15 vuotta)

Vaikeuttanut toteuttamista, kun ei aina ole aikaa tai resursseja. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1987, alalla 4 vuotta)

--- Päiväkodin ryhmät ovat edelleen suuret huolimatta monista kielistä ja kulttuureista – Ajan löytäminen haasteellista, kun aivan perusasioiden selvittäminen vie paljon aikaa. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1955, alalla 25 vuotta)

Resurssien puutteella päiväkotityöntekijät viittaavat useimmiten ajan puutteeseen, mutta myös oman tietotaidon puutteellisuuteen. Vastanneista yli kolmasosa koki tarvitsevansa lisäkoulutusta katsomuskasvatukseen liittyen. Alla yhden lastentarhanopettajan vastaus kysymykseen 7, jossa tiedustelen päiväkotityöntekijöiden kokemusta katsomuskasvatuksen suurimmista vaikeuksista.

Se, että ryhmässä on lapsia monista eri uskonnoista ja kaikki eivät saa osallistua ev.lut. uskuntoon liittyvään kasvatukseen. Koen myös olevani ”epäpätevä” uskontokasvattaja. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1989, alalla 2,5 vuotta)

Monikulttuuristumisen negatiivisena puolena osa vastanneista koki suomalaisten perinteiden poisjäämisen. Vastanneet kokivat, että monikulttuurisuus on poistanut päiväkodin arjesta merkittäviä suomalaisia perinteitä. Näin ei vastanneiden mukaan olisi saanut tapahtua.

Melkein kaikesta on luovuttu. Omat perinteet valitettavasti jääneet pois. Vältetään kaikkea uskuntoon viittaavaa. Todella huono juttu. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1956, alalla 38 vuotta)

Liikaa omasta uskonnosta jätetään pois, vain koska on lapsia/vanhempia, joilla eri uskonto. Mm. joulun vietto, enkeleistä puhuminen jne. on joissain päiväkodeissa kielletty. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1988, alalla 3 vuotta)

Monikulttuuristuminen ja sen kielteiset puolet yhdistetään monissa negatiivisesti asiaan suhtautuvissa vastauksissa muihin kuin kristillisiin uskontokuntiin.

Kristinusko on jäänyt melkein islamin jalkoihin. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1960, alalla 32 vuotta)

--- Ikävä kyllä osa ulkomaalaisista/muihin uskontoihin kuuluvista (kuin ev.lut., ortodoksi, katolinen) ovat itse hyvin suvaitsemattomia ja opettavat tämän myös lapsilleen. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1968, alalla 15 vuotta)

Osa päiväkotityöntekijöistä koki monikulttuurisuuden aiheuttavan arkuutta ja pelkoa toteuttaa katsomuskasvatusta. Heidän mukaansa päiväkodeissa pelätään erilaisten näkemysten ja perinteiden loukkaavan eri tavalla ajattelevia tai eri uskontokuntaan kuuluvia. Moni kertookin olevansa mieluummin puhumatta katsomuskasvatukseen liittyvistä asioista tai käsittelevänsä niitä suurella varovaisuudella tai jopa arasti.

Meidän pvk:ssa on 85% maahanmuuttajataustaisia, täällä pelätään ettei vaan loukata kenenkään näkemyksiä. Itsekin ihmettelen ja arkailen uskontokasvatuksen muotoa omassa ryhmässä. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1974, alalla 5 vuotta)

Pitää olla entistä varovaisempi, ei omia mielipiteitä kovin vahvasti esiin. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1981, alalla 8 vuotta)

Monikulttuuristumisen negatiivisina puolina koettiin siis resurssien puute, omien perinteiden poisjääminen ja monikulttuurisuuden aiheuttama epävarmuus omassa työssä. Monien vastauksen taustalla näkyi ajatus siitä, että oma uskonnonmukainen katsomuskasvatus, tässä tapauksessa evankelisluterilaisuus, on helppo ja osan mukaan myös tärkeä sisällyttää päiväkodin arkeen. Vaikeudet syntyvät vasta, kun pitää huomioida eri uskontoja tai kulttuureja.

4.3.2 Neutraalisti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat

Neutraalisti monikulttuurisuuteen suhtautuvat kokivat yhteiskunnan muuttumisen monikulttuurisemmaksi vaikuttaneen päiväkodin katsomuskasvatukseen, mutta eivät tuoneet vastauksissaan ilmi, olivatko vaikutukset heidän mielestään kielteisiä vai myönteisiä.

Ei ole yhtä oikeaa tapaa ajatella asioista – lähtökohtana on erilaisuuden

kunnioittaminen. Oman uskonnonopetus on vähentynyt. Ruokarukoukset ym. ovat jääneet pois. (Tuntematon)

Meidän pitää toki huomioida se, että saako lapsi osallistua uskontokasvatustuokioihin – lupa vanhemmilta. Huomioimme myös muita uskontoja kertomalla niistä lapsille. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1969, alalla 5 vuotta)

Neutraalisti asiaan suhtautuneet käsittelivät mielestäni tilanteen arkisesti ilmaistuna ”tällä mennään”-asenteella. He olivat todenneet, että monikulttuuristuminen vaikutti päiväkodin katsomuskasvatukseen ja olivat valmiita sopeutumaan tilanteeseen. Osalle tämä merkitsi muihin kulttuureihin tutustumista, osalle omien perinteiden karsimista tai muokkaamista. Osa neutraalisti päiväkodin monikulttuurisuuteen suhtautuneista työntekijöistä koki monikulttuurisuuden aiheuttavan lisähaasteita, mutta ei suoranaisia vaikeuksia.

4.3.3 Positiivisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvat

Selvän vähemmistön vastauksista voi selkeästi havaita vastaajan suhtautuvan monikulttuurisuuden vaikutuksiin myönteisesti. Kaikkien 81:n vastaajien joukosta 12 vastannutta piti monikulttuurisuuden aiheuttamia vaikutuksia positiivisina.

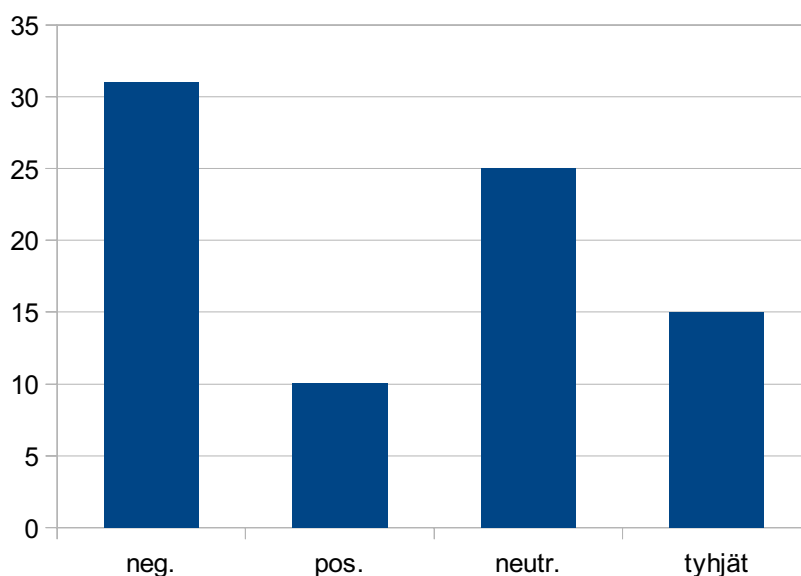
Lapsia eri kulttuureista on arkipäivää näille lapsille. He ovat tänä päivänä paljon kaikissa ryhmissä. Lapset oppii pienestä hyväksymään kaikenlaisia ihmisiä. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1967, alalla 25 vuotta)

Lapset tutustuvat monipuolisemmin eri kulttuureihin ja uskontoihin ja kasvavat ennakkoluulottomiksi/hyväksyviksi. (Lastenhoitaja, syntymävuosi 1989, alalla 1 vuoden)

Ei ole yhtä ainoaa oikeaa uskontoa. Lapset ovat suvaitsevaisempia. (Lastentarhanopettaja, syntymävuosi 1987, alalla 1,5 vuotta)

Kaikkia myönteisesti monikulttuurisuuden vaikutuksiin suhtautuvien vastauksissa näkyy sama tema, suvaitsevaisuus. Päiväkotityöntekijät kokivat yhteiskunnan muuttumisen vaikuttaneen päiväkodissa vallitsevaan ajattelutapaan.

Monikulttuurisuus nähdään jopa arkipäiväisenä, mutta samalla positiivisena suvaitsevaisuuden lisääjänä.

Kuva 4. Taulukko monikulttuurisuuden vaikutuksiin negatiivisesti, positiivisesti ja neutraalisti suhtautuneiden päiväkotityöntekijöiden lukumäärästä. Tyhjiksi vastauksiksi lueteltu sekä fyysisesti tyhjät vastaukset ja ne, joissa vastaus on ”en osaa sanoa” tms.

5 Loppupäätelmät ja jatkotutkimus

Yksi tärkeimpiä keräämäni tutkimusaineiston ja sen analysoinnin herättäviä huomioita on mielestäni vastanneiden päiväkotityöntekijöiden tapa käsitellä katsomuskasvatusta valtaosin pelkkänä uskontokasvatuksena, tarkemmin määriteltynä juuri evankelisluterilaisena uskontokasvatuksena. Katsomus liitetään vahvasti uskoon, vaikka se voi olla paljon muutakin. Uskon tämän yleistyksen johtuvan vastanneiden taustasta ja suomalaisesta varhaiskasvatusperinteestä, jossa evankelisluterilaisuudella on ollut vahva pohja.

Toinen erittäin merkittävä huomio on monikulttuurisuuden näkyvä rooli informanttieni antamissa vastauksissa. Monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset saivat miltei poikkeuksetta pisimmät vastaukset ja aiheeseen viitattiin myös silloin, kuin tehtävänannossa ei aihetta erikseen mainittu. Saamieni vastauksien

pohjalta uskon, että enemmistön mielestä monikulttuurisuus on suurin vaikuttaja nykypäiväkotien katsomuskasvatukseen. Monikulttuuristuminen on ollut nopeaa ja tämä näkyy myös varhaiskasvattajien tavassa käsitellä asiaa. Monien kohdalla alaa opiskellessa maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta ei juurikaan käsitelty. Varhaiskasvattajat kokevat asiakaskunnan moninaisuuden helposti rasiitteena, jos heillä ei ole tarvittavia valmiuksia käsitellä tilannetta.

Mitä katsomuskasvatus on, on jäänyt suurelle osalle vastanneista päiväkotityöntekijöistä ymmärtämättä. Tämän uskon olevan syy siihen, mikseivät vastanneiden asettamat katsomuskasvatuksen tavoitteet ja toteutus välttämättä aina kohtaa. Perheiden erilaiset taustat ja ajanpuute nähdään omien toivomusten ja odotusten mukaisen toteutuksen esteenä. Vastanneiden päiväkotityöntekijöiden määrittelemissä katsomuskasvatuksen tavoitteissa näkyikin useasti selvä halu jatkaa vanhoja perinteitä (esimerkkinä uskonnollisten juhlapyhien huomioiminen). Tämä ei kuitenkaan nykyajan maallistuneessa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa ole aina mahdollista.

Päiväkotityöntekijöiden tulisi toimia myös kulttuurityöntekijöinä, kuten tutkielman alussa kerron Ismo Pellikan sanovan (Pellikka 2012, 161). Tämän mahdollistaa vain oikeanlainen koulutus. Tiedon puute ja päiväkotityöntekijöiden omat asenteet voivat olla este katsomuskasvatuksen toteutumiseksi. Suuri osa vastanneista vastasi kaipaavansa lisäkoulutusta. Koulutuksella tulisi mielestäni edesauttaa työntekijöiden uskontosensitiivistä kasvatusta. Tällöin erilaisuutta ei välttämättä nähtäisi uhkana tai esteenä päiväkodin katsomuskasvatukselle.

Kolmas tutkielmani keskeinen tulos on, että yhteiskunnan muuttuminen globalisaation, sekularisaation ja monikulttuurisuuden myötä on todella vaikuttanut katsomuskasvatukseen päiväkodeissa. Globalisaation mahdollistama monikulttuuristuminen on moninaistanut päiväkodissa käyvien kulttuuritaustaa ja ollut näin ollen yhtenä suurena vaikuttajana tarpeelle uudistaa päiväkotien katsomuskasvatusta. Samalla myös yhteiskunnan sekularisoituminen on pakottanut varhaiskasvattajia muuttamaan kasvatuksessa kauan vallinneita uskonnollisia arvoja maallistuneempaan suuntaan.

Yhteiskunnan muuttuminen nähdään useissa keräämissäni vastauksissa haasteellisena tai jopa ongelmallisena. Suurimmiksi haasteiksi koettiin resurssien ja oman tiedon puute sekä lasten erilaiset taustat ja niistä aiheutuvat erityisvaatimukset. Näihinkin haasteisiin uskon oikeanlaisen lisäkoulutuksen antavan ellei ratkaisun, ainakin helpotuksen.

Uudessa, vuonna 2017 voimaan tullessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa käsitellään katsomuskasvatusta kulttuurisen osaamisen kautta. Suunnitelmassa perustellaan kulttuurisen osaamisen tärkeyttä yhteiskunnan moninaisuudella ja toimivan vuorovaikutuksen tärkeydellä. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma poikkeaa mielestäni edellisistä suunnitelmista melko lailla, sillä siitä puuttuu selkeä uskonnollisesta ja katsomuksellisesta ulottuvuudesta puhuminen. Tästä huolimatta selkeitä ohjeita katsomuskasvatukseen toteuttamiseen ei vielääkään anneta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2017.)

Uusi varhaiskasvatussuunnitelma ei mielestäni vastaa tutkielmani informanttien kohtaamiin ongelmiin. Uusi suunnitelma kannustaa moninaiseen yhteiskuntaan tutustumisen muun muassa erilaisten leikkien, ruokailuhetkien ja juhlien avulla. Ajatus on mielestäni hieno, mutta missä menevät rajat määriteltäessä mikä on uskuntoon tai katsomukseen tutustumista ja mikä sen harjoittamista. Voidaanko jouluseimen esittäminen päiväkodin joulujuhlassa nähdä uskuntoon tutustumisena vai sen harjoittamisena? Entä voisiko kyseisen toiminnan perustella esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman mainitsema kulttuuri-identiteetin rakentumisen tukemisella vai ei? Uskon päiväkotien jättävän monenlaista katsomuskasvatuksellista toimintaa tekemättä vain siksi, etteivät säännöt ole selkeät ja päiväkotityöntekijät pelkäävät virheistä syntyvää mielipahaa.

Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tiedostetaan kulttuurisen osaamisen tärkeys ja nyky-yhteiskunnan moninaisuus. Kulttuurinen osaaminen on nykyajan globaalissa maailmassa entistä tärkeämpää, jotta osaamme toimia monikulttuurisessa yhteiskunnassamme. Mikäli tiedon puutteen ja siitä johtuvan arkuuden myötä varhaiskasvattajat jättävät katsomuskasvatuksen kokonaan pois päiväkodin arjesta, jäävät lapset pahimmassa tapauksessa kokonaan ilman

monipuolista kulttuurista kasvatusta.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia päiväkotien katsomuskasvatuksessa tapahtuneiden lakimuutosten myötä tapahtuneita muutoksia päiväkotien arjessa. Olisi myös kiinnostavaa tutkia, onko lakimuutoksilla vaikutuksia päiväkotityöntekijöiden käsityksiin katsomuskasvatuksesta.

Yksilöllisemmällä tasolla olisi mielenkiintoista tutkia jatkokysymyksinä ja jatkotutkimuksena vastanneiden iän, perhe- ja koulutustaustan mahdollista vaikutusta käsityksiin katsomuskasvatuksesta. Toisaalta voisi tehdä myös laajempaa vertailevaa tutkimusta, jossa vertailun kohteina olisivat eri puolella Suomea asuvat päiväkotityöntekijät ja heidän käsityksensä katsomuskasvatuksesta.

Mikäli turkulaiset päiväkotityöntekijät saisivat toivomaansa lisäkoulutusta katsomuskasvatuksesta, olisi kiinnostavaa verrata tässä tutkielmassani saatuja tuloksia koulutuksen jälkeisiin vastauksiin. Näin olisi mahdollista tutkia, oliko koulutuksella vaikutusta vastanneiden käsityksiin katsomuskasvatuksesta.

Tekemällä tällaista tutkimusta saisimme selville, olivatko muutokset hyviä ja mitä mahdollisesti tulisi vielä muuttaa. Ilman oikeanlaisia kysymyksiä on mahdotonta saada tarvittavia vastauksia.

LÄHTEET

Ahteenmäki-Pelkonen, Leena

1993 *Päivähoidon uskontokasvatus*. Kirjayhtymä: Helsinki.

Beckford, James A. & John Walliss

2006 *Theorising Religion – Classical and Contemporary Debates*. Ashgate publishing: Farnham, United Kingdom.

Davie, Grace

2007 *The Sociology of Religion*. SAGE Publications Ltd: London, United Kingdom.

Dervin, Fred & Laura Keihäs

2013 *Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen*. Suomen kasvatustieteellinen seura ry: Jyväskylä.

Dobbelaere, Karel

2002 *Secularization: An Analysis at Three Levels*. Peter Lang: Frankfurt am Main.

Eskola, Jari & Juha Suoranta

1998 *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Furseth, Inger & Pål Repstad

2006 *An Introduction to the Sociology of Religion: Classical and Contemporary Perspectives*. Ashgate publishing: Farnham, United Kingdom.

Gannon, Martin J.

2008 *Paradoxes of Culture and Globalization*. Sage Publications: California State University.

Goldman, Ronald

1964 *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. London, United Kingdom.

Halme, Katjamaria & Anita Vataja

2011 *Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus*. Tammi: Helsinki.

Halme, Lasse

2010 Uskonto ja yksilö. Teoksessa Ubani, Martin, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi. *Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto*, 54-68. Lasten keskus: Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka

1983 *Kasvatustieteen käsitteistö*. Otava: Helsinki.

Hujala, Eeva

1996 Varhaiskasvatuksen teoreettisen kehyksen rakentuminen. Aikakausilehti *Kasvatus* 5, 489 – 500.

Hujala, Eeva, Anna-Maija Puroila, Sanna Parrila-Haapakoski & Veijo Nivala

1998 *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Gummerus: Jyväskylä.

Hytönen, Juhani

1984 Varhaiskasvatus alkuopetuksen valossa. Teoksessa Brotherus, Annu & M. Välimäki. (toim.) *Varhaiskasvatustutkimus Suomessa*, 35 – 47. Lastensuojelun keskusliitto: Helsinki.

Hänninen, Sisko-Liisa & Siiri Valli

1986 *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Otava: Helsinki.

Kalliala, Marjatta

2001 Sanoista tekoihin ja tekemättömyyteen – uskontokasvatuksen arki päiväkodissa. Teoksessa Salminen, Jaakko (toim.) *Varhaiskasvatuksen*

uskontokasvatus, 163 – 199. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Kallioniemi, Arto

2000 *Helsingiläisten lastentarhaopettajien käsityksiä päiväkodin uskonnollisesta kasvatuksesta ja sen toteuttamisesta*. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Kallioniemi, Arto

2000a *Aikuislukion opiskelijoiden uskomukset uskonnon- ja historianopetuksesta*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos: Helsinki.

Kallioniemi, Arto

2003 Uskontokasvatus varhaiskasvatuksen tutkimuksen kentässä. Teoksessa Kallioniemi, Arto, Arto Räsänen & Päivi Hilska (toim.) *Lapsen sielun maisema*, 91 – 105. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Kallioniemi, Arto

2008 Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa – Kansanlastentarhasta päiväkotiin. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma. *Lapsenkaltainen*, 9 – 23. Lasten Keskus: Helsinki.

Kallioniemi, Arto

2010 Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi uskontokasvatuksessa. Teoksessa Ubani, Martin, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi. *Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto*, 169 – 187. Lasten keskus: Helsinki.

Kallioniemi, Arto & Mirikka Torppa

2001 *Lastentarhanopettajiksi opiskelevien käsityksiä uskontokasvatuksesta*. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Kangasmaa, Tiina, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma

2008 Varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Teoksessa Kangasmaa, Tiina, Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma. (toim.) *Lapsenkaltainen*, 34 – 35. Lasten keskus: Helsinki.

Ketola, Kimmo

2011 Suomalaisten uskonnollisuus. Teoksessa Ketola, Kimmo, Kati Niemelä, Harri Palmu & Hanna Salomäki. *Uskonto suomalaisten elämässä – uskonnollinen kasvatusta, moraalit, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa*, 7 – 24. Yhteiskuntatieteellisen tietokirjaston julkaisuja 9: Tampere.

Komiteanmietintö 1980**Komiteanmietintö 1974****Kronqvist, Eeva-Liisa**

2012 Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, Eeva & Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*, 13 – 31. PS-kustannus: Jyväskylä.

Kupila, Päivi

2012 Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa Hujala, Eeva & Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*, 300 – 311. PS-kustannus: Jyväskylä.

Laki 304/83**Lehmann, David**

2002 *Religion in Contemporary Latin American Social Science* julkaisussa *Bulletin of Latin American Research*, 290 – 307. University of Cambridge: United Kingdom.

Luhmann, Niklas

1990 *The World Society as a Social System* julkaisussa *Essays on Self-Reference*. Columbia University: New York, United States of America.

Malik, Kenan

2016 *Monikulttuurisuus*. Englanninkielinen alkuteos *Multiculturalism and its Discontents: Rethinking Diversity After 9/11*, 2013. Suomennos ja jälkisanat

Tapani Kilpeläinen, Pasi Saukkonen & Eurooppalaisen Filosofian seura ry:
Tampere.

McGuire, Meredith B.

1981 *Religion: The Social Context*. Wadsworth Publishing Company: Belmont, California, United States of America.

Ojala, Mikko

1994 *Lapsuuden ja varhaiskasvatuksen instituutti*. Ebeneser-säätiön julkaisuja 2/1994. Yliopistopaino: Helsinki.

Olivier, Roy

2010 *Holy Ignorance – When Religion and Culture Part Ways*. C.Hurst & Co. (Publishers): United Kingdom.

Pellikka, Ismo

2012 Voiko uskontokasvatus kasvattaa? Teoksessa Hujala, Eeva & Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*, 151 – 178. PS-kustannus: Jyväskylä.

Sakaranaho, Tuula

2006 *Religious Freedom, Multiculturalism, Islam – Cross-reading Finland and Ireland*. Muslim Minorities Volume 6. Leiden: Boston, United States of America.

Salminen, Hannele & Jukka Salminen

1986 *Lastentarhatoiminta – osa lapsuuden historiaa*. Gummerus: Jyväskylä.

Scheier, Margrit

2012 *Qualitative Content Analysis in Practice*. SAGE Publications: London, United Kingdom.

Silverman, David

2006 *Interpreting Qualitative Data – third edition*. SAGE Publications: London, United Kingdom.

Smart, Ninian

2005 *Uskontojen maailma*. Otava: Helsinki.

Talib, Mirja-Tytti, Jan Löfström & Matti Meri

2004 *Kulttuurit ja koulu – Avaimia opettajille*. WSOY: Helsinki.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi

2013 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi: Helsinki.

Ubani, Martin

2010 Lapsen kokonaisvaltaisuus uskontokasvatuksessa. Teoksessa Ubani, Martin, Arto Kallioniemi & Juha Luodeslampi. *Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto*, 39 – 53. Lasten keskus: Helsinki.

Uskonnonvapauslaki 2003

Internetlähteet

KvantiMOTV

Aineiston kerääminen – Mittaaminen

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html>

Viimeksi päivitetty 18.02.2007.

Viitattu 11.04.2018.

Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen tutkimuskeskus

Monikulttuuriset lapset ja aikuiset (MUCCA) -tutkimushanke 2009

<https://blogs.helsinki.fi/varhaiskasvatuksen-tutkimus/tutkimushankkeet/monikulttuuriset-lapset-ja-aikuiset-paivakodeissa-mucca/>

Viitattu 11.04.2018.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelma>

[nperusteet.pdf](#)

Viitattu 11.04.2018

Tilastokeskus

Maahanmuuttajat väestössä

<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Viitattu 11.04.2018

Opetushallitus

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Viitattu 11.04.2018.

Suomen evankelis-luterilainen seurakunta

Tilastotietoa – Jäsenyyslukuja

<https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa>

Viitattu 11.04.2018.

Turun kaupunki

Päivähoito ja koulutus – Kunnalliset päivähoitopaikat.

www.turku.fi/paivahoito-ja-koulutus/paivahoito-ja-esiopetus/paivakodit-turussa/kunnalliset-paivahoitopaikat

Viitattu 29.03.2015.

Turun kaupunki

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013

<http://ah.turku.fi/kasosvpj/2013/0529004x/Images/1240324.pdf>

Viitattu 11.04.2018

LIITTEET

Liite 1 – tutkielmassa käyttämäni kyselylomake

Reeta Laakso
rlklaa@utu.fi
Turun yliopisto
uskontotiede

Hyvä päiväkotityöntekijä

Päivähoidon uskonto- ja katsomuskasvatus ja sen tilanne puhuttavat Suomessa sekä päättäjiä, päiväkotityöntekijöitä että lasten vanhempia. Olen tekemässä pro gradu -työtäni Turun yliopistossa aiheenani varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus. Tarkoitukseni on kyselylomakkeella kartoittaa turkulaisten päiväkotityöntekijöiden käsityksiä päiväkodin katsomuskasvatuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksesta kerätyllä aineistolla toivon olevan hyötyä myös teidän arkeenne ja katsomuskasvatukseen liittyvien kysymysten ratkomiseen.

Vastaukset tulevat ainoastaan tutkimuskäyttöön, joten ne ovat täysin luottamuksellisia. Lomakkeet täytetään nimettöminä eikä vastaajan henkilöllisyys käy lomakkeesta ilmi. Myöskään tutkimukseeni osallistuvien päiväkotien nimiä tai sijainteja en tutkimuksessani tuo esille. Jokainen vastaus on ratkaisevan arvokas, sillä mitä korkeampi kyselyn vastausprosentti on, sitä luotettavampi tutkimus luonnollisesti on. Vastaamalla kyselyyn edistät paikallisen päivähoidon katsomuskasvatuksen tuntemusta. Toivon kyselyyn vastaamisen myös hyödyttävän Teitä selkeyttämällä omaa toimintaanne ja tuntemustanne katsomuskasvatukseen liittyen.

Noudan valmiit lomakkeet _____ mennessä. Tutkimuksen ohjaajana toimii Turun yliopiston uskontotieteen yliopisto-opettaja Tiina Mahlamäki. Mahdollisiin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin vastaan henkilökohtaisesti (puh. _____ tai s-posti _____) Kiitän lämpimästi vaivannäöstäsi!

Sukupuolesi: ___ nainen ___ mies
Syntymävuotesi: _____
Työskennellyt alalla _____ vuotta.
Ammattinimikkeesi _____

Vastaa kyselyyn joko kirjoittamalla vastaus siihen varattuun tilaan (voit jatkaa lomakkeen kääntöpuolelle) tai ympyröimällä omaa mielipidettäsi ilmaiseva vaihtoehto.

1. Seuraavassa kohdassa tiedustellaan käsityksiäsi päivähoiton katsomuskasvatuksen tavoitteista. Arvioi jokaisen tavoitteen kohdalla, missä määrin kyseinen tavoite on mielestäsi tärkeä.

Arviointiasteikko: 1= ei lainkaan tärkeä, 2= vain vähän tärkeä, 3= jonkin verran tärkeä, 4= tärkeä, 5= erittäin tärkeä

1. Lapsi tutustuu uskontonsa tai katsomuksensa sisältöihin.
1 2 3 4 5
2. Lapsi oppii kunnioittamaan erilaisia uskonnollisia ja katsomuksellisia vakaumuksia 1 2 3 4
5
3. Lapsi saa vastauksia katsomuksellisiin kysymyksiin 1 2
3 4 5
4. Lapsi tutustuu uskontonsa juhlapyyhiin ja perinteisiin. 1 2 3 4 5
5. Lapsi oppii ymmärtämään, että maailmassa on monia erilaisia uskontoja ja katsomuksia. 1 2 3 4
5
6. Lapsi saa mahdollisuuden hiljentyä. 1 2 3 4
5
7. Lapsi tutustuu ihmisen elämään liittyviin juhliin (esim. häät, hautajaiset). 1 2 3 4
5
8. Lapsi oppii sietämään uskonnollista ja katsomuksellista erilaisuutta. 1 2 3 4 5
9. Lapsi saa mahdollisuuden pohtia turvallisesti häntä kiinnostavia elämäncatsomuksellisia kysymyksiä. 1 2
3 4 5
10. Lapsi saa mahdollisuuden tutustua uskontokuntansa toimintaan ja työntekijöihin (esim. ev.lut. seurakunta) 1 2 3 4 5
11. Lapsi saa valmiuksia oppia hyväksymään ympärillään näkyvän uskontojen ja katsomusten moninaisuuden. 1 2
3 4 5
12. Lapsi saa mahdollisuuden kokea hartautta. 1 2 3 4
5
13. Lapsi saa oppia uskonnolliseen elämään liittyvää kulttuuriperinnettä. 1 2 3 4 5
14. Lapsi tuntee voivansa turvallisesti pohtia ja esittää erilaisia katsomuksellisia kysymyksiä. 1 2
3 4 5
15. Uskonnollisten oppien opettaminen on haitaksi lapsen kehitykselle. (1= täysin eri mieltä -> 5= täysin samaa mieltä)

1 2 3 4 5

2. Miten käytännössä toteutat työssäsi uskonto-/katsomuskasvatusta?

3. Miten yhteiskunnan muuttuminen monikulttuuriseksi on vaikuttanut mielestäsi päiväkodin katsomuskasvatukseen?

4. Onko yhteiskunnan muuttuminen maallistuneemmaksi (=uskonnollisten arvojen väistyminen muiden arvojen tieltä) vaikuttanut mielestäsi päiväkodin katsomuskasvatukseen? Jos, niin miten?

5. Missä määrin päiväkodissa pitäisi toteuttaa seuraavia uskonto-/katsomuskasvatuksen muotoja?

Arviointiasteikko: 1= ei sovellu, 2= soveltuu vain vähän, 3=

soveltuu jossakin määrin, 4= soveltuu hyvin, 5= soveltuu erittäin hyvin

1. Aamupiiri 1 2 3 4 5
2. Lasten katsomuksellisten/uskonnollisten kysymysten virittämät keskustelut. 1 2 3 4
5
3. Retket uskonnollisiin kohteisiin (esim. kirkko tai moskeija) 1 2
3 4 5
4. Uskonnollisten juhlapäivien viettäminen 1 2
3 4 5
5. Lasten uskonnollisten laulujen laulaminen 1 2 3 4
5
6. Erilaisten uskonnollisten asioiden askartelu ja piirtäminen. 1 2 3 4
5
7. Lapsen lähipiirissä vaikuttaviin vieraisiin uskontoihin ja katsomukseen tutustuminen. 1 2 3 4
5
8. Erilaiset dramatisoinnit eri katsomusten tai uskontojen edustajien elämästä. 1 2 3 4
5
9. Erilaiset dramatisoinnit uskontojen pyhien kirjojen kertomuksista. 1 2 3 4 5
10. Päiväkodissa ei pitäisi toteuttaa uskonto-/katsomuskasvatusta. (1= täysin eri mieltä -> 5= täysin samaa mieltä)
1 2 3 4 5

5. Mikä/Mitkä ovat mielestäsi paras tapa toteuttaa päiväkodin uskonto-/katsomuskasvatusta? Miksi?

6. Missä määrin arvioit kokevasi seuraavissa asioissa vaikeuksia toteuttaessasi katsomuskasvatusta?

Aviointiasteikko: 1= ei lainkaan, 2= hieman, 3= jonkin verran, 4= paljon, 5= erittäin paljon

1. lasten motivointi 1 2 3 4 5
2. lasten katsomuksellisen taustan erilaisuuden huomioon ottaminen 1 2 3 4 5
3. omat epävarmuudet katsomuksellisen kasvatuksen kysymyksissä 1 2 3 4 5
4. lapsille soveltuvan oppiaineen valinta 1 2

- 3 4 5
5. lasten kotien erilainen asenne uskontoon 1 2
3 4 5
6. oma motivoimattomuus katsomuskasvatuksen
antamiseen 1 2 3 4 5

7. Mitkä ovat mielestäsi suurimmat vaikeudet päiväkodin uskonto-/katsomuskasvatuksessa? Miksi?

8. Koetko kaipaavasi lisäkoulutusta katsomus-/uskontokasvatukseen liittyen?

9. Miten työssäsi sovitat yhteen perheiden erilaiset odotukset ja päiväkodin perinteet ja käytännön uskonto-/katsomuskasvatukseen liittyen?

Kiitos vastauksestasi!

Sulje valmis kyselylomake ohessa annettuun kirjekuoreen ja palauta kuori palautuslaatikkoon.